

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №3 (67)
(сакавік)

www.lit-bel.org www.novychas.org

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё сакавіка	с. 2
«ПАЗЭІЯ»: юбілейная чытанка Алега МІНКІНА	с. 3
«СЛЭМ»: пераможныя жаночыя вобразы	с. 4-5
«ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА»: Лідзія САВІК пра нацыянальную ідэю ў беларускай літаратуры	с. 6
«ПАЗЭІЯ»: новыя вершы Славаміра АДАМОВІЧА	с. 7
«ЧЫТАЛЬНЯ»: «У свяціцы князя Ізяслава» Генрыха ДАЛІДОВІЧА	с. 8-9
«ПАМЯЦЬ»: згадкі Уладзіміра СІЎЧЫКАВА і Галіны КАРЖАНЕЎСКОЙ пра беларускіх літаратараў	с. 10
«ФОРУМ»: 70-годдзе Івана Арабейкі і абразкі Лідзіі Арабей	с. 11
«ПЕРАКЛАД»: апавяданне пра гоблінаў Чарлза ДЫКЕНСА	с. 12-13
«КРЫТЫКА»: агляд новага часопіса «Дзеяслоў»	с. 14
«EXLIBRIS»: хваласпевы-экспромты Сяргея ПАНІЗЬНІКА	с. 15
«СВЕТ»: літнвіны замежжа	с. 16

ДЫСКУРС

АРХЕТЫПЫ. СВЯТАСЦЬ БЕЛАРУСАЎ СЁННЯ

Алесь МІКУС, naviny.by

Цягам мінулага года даводзілася памногу бываць і ў Вільні, і ў Маскве. І заўважылася рэзкая перамена ва ўласным настроі.

Апынаешся ў зусім іншым прасторавым асяроддзі — і твае думкі раптам шыхтуюцца, святлее настрой, праясняюцца намеры. Апроч іншага, гэта дазваляе зірнуць іншымі вачыма на тое, адкуль прыехаў... Гледзячы знутры Беларусі, гэтак не праясняецца.

Такім чынам, якія мы? Ашалелыя, вывернутыя, перабольшаныя, выкрыўленыя?

Ашалелыя

Вось насуперак афіцыйнаму дыскурсу пра «набывшую оскмину» памяркоўнасць кампанія «Будзьма беларусамі!» проціпаставіла слоган пра шалёны народ. Цікава, што ў Летуве з пачыну прэм'ер-міністра Кубілюса пэўны час таму з'явіўся слоган пра «мужны народ». Па-літоўску — drąsi tauta, ад drąsus — «мужны, смелы». Літаральна гэта значыць: «які прадзіраецца». І гэта адпавядае памкненням цяперашняй Летувы — прадзёрціся ў свет, з якога, на іх думку, іх вынялі. Вось, Летува прадзіраецца, а Беларусь — шалее.

З іроніяй было гэта выбрана або з чыстым сэрцам? Шал — гэта такі стан, які нікуды не накіраваны. Гэта як ваўчок, які круціцца на адным месцы. Шал дзярэ знутры, але нікуды не прыводзіць, нікуды не вядзе і нічога не хоча. Летува цярэбіць («дзярэ») сабе дарогу, а Беларусі — дзярэ нутро. Хтосьці робіць, а з кімсьці робяць.

Летува робіць, а з Беларуссю нешта творыцца. Беларусь шалее. Беларусь шалёная. «Шалёны народ — беларускі народ»... Шал — гэта калі не ведаеш, што робіць, а нечага хочацца. Або нечага нельга, не дазваляюць, забаронена. Тады шал, тады ашалелыя. І збольшага таму бяскрыўдныя.

Вывернутыя

Беларусь называюць апошняй дыктатурай Еўропы. Або нават чорнай дзіркай Еўропы. Апошняя дыктатура пасярэдзіне Еўропы, у самым сэрцы Еўропы. Беларусь проціпаставілі Еўропе. А чаму?

Вось калі ўзяць мех ад дуды. Калі робяць дуду і ўжо маюць казачую скуру, злупленую з казы «панчохай» (без разрэзу), дык гэты скураны мех выварочваюць, каб поўсць аказалася ўнутры. А звонку каб скура была тым бокам, які ў жывой казы «глядзеў» на яе вантробы. Дык вось, Еўропа — як жывая каза з поўсцю наванкі. Гэтая поўсць (мноства валасінак) — яе культура. Мноства ўсяго, разнастайнасць, багацце субкультуры, выбар. Гэтыя валасінкі «культуры» дзесь вытыркаюцца, дзесь звалюцца ў каўтун, дзесь заляпаныя, дзесь роўныя. Гэта культура, яна такая...

А якая Беларусь?

А Беларусь — вывернутая. Культура пахаваная, а звонку пазіраюць гладкія формы. Парадак, аднастайнасць, адназначнасць. Нуль культуры. Голы парадок. Голы шклет, каркас. Голая ўлада, ні на што не абапертая. Тут не цэняцца рэчы культуры, іх прапускаюць праз сябе ўмомант, праглянаюць і адразу ж вырываюць. У лепшым разе — наляпаюць нейкі цэтлічак, каб больш да яго не вярнуцца. Жывой культуры тут не прымаюць, бо баяцца яе непрадказальнасці. Тым часам менавіта «жывая культура» — сінонім еўрапейскасці.

Перабольшаныя

З некаторага часу беларусы ўсе як адзін пачалі нагадваць таго, хто адзіны аддае тут загады. Гэта перайшло ў побыт, у дробязі. Найперш гэта заўважна ў тых, хто вытыркаецца публічна. Перабольшана гавораць пра сябе, ужываюць слова «я». Накштатт «спел

я ох..нно». Часам тое, пра што гаворка, яшчэ толькі ў задумах, плануецца, а ўжо воз ставіцца паперад: гэта будзе выдатна, цудоўна, найлепей, ніхто так яшчэ не рабіў, усе раты разывяць. Сябе перабольшваюць, пераацэньваюць, ставяць самі сабе ацэнку. Гавораць пра сябе, а калі пра іншых — звычайна крытыкуюць ці ганяць (спачатку калегаў, потым канкурэнтаў, потым амерыканцаў і ўрэшце жыдоў).

Чаму? Ад незадаволенасці наяўным, ад свербу, ад імкнення кудысьці. Пры чым тут галоўны камандзір? Варта ўзгадаць фразу «Беларусь для мяня пройденный этап». Памкнуўся быў на Расію, толькі там загарадзілі дарогу. А калі б атрымалася — праз нейкі час пачулі б «и Россия для мяня уже, знаете, пройденный этап». Чаму? Бо ў маленстве не было таго, хто б ставіў зверху планку. Звычайна, гэта бацька. Ён ставіць рамкі безупыннаму росту, вызначае кірункі і абмежаванні.

Выкрыўленыя

Тое, што робіцца ў Беларусі, нагадвае расліну, якая ўперлася ў нейкую столь. Яна расла, а потым верхалінкі ўперліся і, каб расці далей, мусілі ісці ўбок, выкрыў-

ляцца. Нейкія атожылікі, можа, пачынаюць расці ўніз — такое здараецца, такое можна часам бачыць у нейкіх прыродных месцах. Гэта ў сферы творчасці, у сферы культуры. У сферы зносінаў, асабліва публічных.

Беларусы з розных сфер, што належаць да «надбудовы», ужо даўно дараслі да нейкай столі і мелі б перайсці на нейкі новы, наступны этап свайго нармальнага развіцця (мастакі, пісьменнікі, музыкі, культуролагі, палітыкі, журналісты, тэатралы, мысляры, дыябізнесоўцы таксама). А гэтага пераходу ўсё няма і няма.

Чаго менавіта няма? Уключэння ў асэнсаванне таго, што адбываецца навокал у свеце. Цяперашні свет складаны і шматстайны — цікавы, і асэнсоўваць гэта, шнур за шнуром, — таксама цікава, пагатоў быць у гэта адначасова і ўключаным. Замест гэтага сварачца (паглядзіце, як усе ўжо тут перасварыўшыся). Або лічаць зоркі ў небе (праектаў уладкавання свету развялося) ці каменьчыкі пад нагамі (гісторыя, этніка). Партыя хрысціянаў, узбуялы этнаграфічны рух... Цяперашні беларус не глядзіць вочы ў вочы, ён глядзіць убок. Ці ўверх, ці долу. Або нават у сваё нутро. Тое ж пра эмоцыі, пра мараль, пра ўласную думку.

Замест высноў

Дзіўна: усе гэтыя чатыры пункты як улётны адпавядаюць знакамітым тутэйшым архетыпам, што дайшлі да нас з глыбокай архаікі.

Шалёныя? Дык гэта пра ваўкалакаў, людзей ваяўнічага шалу, экстазу. У Геродота ёсць звесткі пра народ неўраў, што раз на год ператвараўся ў ваўкоў. Тыя неўры жылі дзесь тут...

Вывернутыя? Гэта, сапраўды, пра дуду. Дударскім краем называлі раней Беларусь, разам з прылеглымі тэрыторыямі...

Выкрыўленыя? Гэта пра старажытных жрацоў-крэваў-крывісаў, ад якіх, як лічаць, пайшла назва буйнога племя крывічоў. Маскоўскі навуковец Тапароў называў таму крывічоў «народам жрацоў». Тыя жрацы перадавалі волю старых багоў не проста, а «крыва», іншасказальна.

Перабольшаныя? Гэта, відаць, пра роднасную «крывічам-жрацам» тэму святасці. Слова «святые» ў індаеўрапейцаў значыла «тое, што набухае, павялічваецца» (расліны — святые, чалавек — святые, улада — святая). Што можа расці — тое і святое.

Вось такі нечаканы ўсплывае ракурс. З аднаго боку, ён можа асцодзіць тых, хто абагаўляе нашу архаіку (бо паказвае, здаецца, яе сучасныя формы, якія надта спецыфічныя), а з іншага — неяк мо' залагодзіць тых, хто разгублена глядзіць на ўсе гэтыя дзівацтвы ў цэнтры цывілізаванай Еўропы. У кожным разе вось такія, здаецца, мы сёння, а вось такая, што пэўна, наша найдаўнейшая мінуўшчына.

НАВІНЫ

10 (2)

▶ СУПОЛЬНАСЦЬ

ПАКАЛЕННЕ СВАБОДЫ

Што аб'ядноўвае, а што дзеліць палякаў і беларусаў? Адказаў на гэтае пытанне шукалі ўдзельнікі сцэнічных чытанняў дзеятвораў у кавярні «Pod Blazanym Kurem».

Хоць у наш час джынсы — гэта ўжо звычайнасць, у савецкі час яны былі адзнакай заможнасці і сведчылі пра блізкія кантакты з захадам. Нашэнне нагавіцаў з арыгінальнага матэрыялу (не мясцовых падробак) было своеасаблівым сімвалам. Яго характар на прыкладзе Беларусі на пачатку сакавіка прадставіла тэатральная суполка Melancholikot падчас сцэнічнага чытання п'есаў у кавярні «Pod Blazanym Kurem». Падзея стала часткай мерапрыемстваў, якія характэрны ў межах Фестываля Беларускай Культуры, зладжаных студэнтамі Навуковага Кола Усходазнаўства UAM.

Першым быў запрэзентаваны дзеятвор «джынсы». Гасці маглі пабачыць п'есу, якая выяўляла рэчаіснасць маладога пакалення ў ізаляванай Беларусі. Дзяржава, у якой усё яшчэ захоўваецца кіраванне савецкага тыпу, розным чынам абмяжоўвае свабоды сваіх грамадзянаў. Джынсы для многіх становяцца сімвалам свабоды...

Апошняю сцэну Melancholikot дапоўніў творам, выкананым на піяніна адной з актараў. Сцэнар п'есы быў напісаны ў 2007 годзе Міколам Халезіным, беларускім драматургам і журналістам. Ён вядомы таксама як адзін з заснавальнікаў Беларускага вольнага тэатра.

Віталі Воранаў — гасць вечарыны

У другой пастаноўцы Melancholikot прэзентаваў «Плошчу» Віталія Воранава.

Пасля заканчэння інсцэнізацыі абылася сустрэча з аўтарам, які распавёў пра сітуацыю ў Беларусі і прэзентаваў беларускія кніжкі, што выйшлі ў Польшчы дзякуючы грамадскай падтрымцы і выдавецтву «Белы Крумкач».

«Падобныя мерапрыемствы, якія закранаюць праблематыку Беларусі, маюць велізарнае значэнне, — адзначыў пасля чытанняў сайт www.mprozna.pl. — Для беларусаў, асабліва для тых, якія з'яўляюцца ізгоямі ў сваёй уласнай краіне, гэта магчымасць самарэалізацыі і прэзентацыі праблемаў краіны, убачаных сваімі вачыма. Для нас, палякаў, гэта нагода пазнаёміцца з краінай, якой не ведаем, хоць жывем з ёй амаль што «праз сцяну»».

Рафал Віхневіч

▶ САЮЗ

САКАВІЦКАЯ РАДА

13 сакавіка прайшло чарговае паседжанне Рады ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў». На ім была заслухана справаздача старшыні ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» Барыса Пятровіча аб дзейнасці СБП за перыяд пасля 3'езду, заслухана інфармацыя аб дзейнасці рэгіянальных аддзяленняў ды інш.

Асноўным пытаннем Рады быў прыём новых сяброў. Шэрагі Саюза беларускіх пісьменнікаў папоўніліся дванаццаццю новымі літаратарамі. Сярод іх:

Амялішка Міхась Васільевіч. Нарадзіўся 14.05.1929 г. у с. Вольна Баранавіцкага павета Наваградскага ваяводства. Скончыў Гродзенскі педагогічны ўніверсітэт, працаваў настаўнікам фізікі, выкладчыкам, выконваў абавязкі загадчыка кафедры. Аўтар кнігі прозы «Гучыць наш хор», «Заблудныя» (1 частка — 2009, II-я — 2011, III-я падрыхтаваная да друку). Жыве ў Гродне.

Галубовіч (Лойка) Вера Іванаўна. Нарадзілася 22.02.1958 г. у в. Батурынка Смалявіцкага р-на Мінскай вобл. Скончыла Мінскі фінансава-эканамічны тэхнікум, вучылася ў Літаратурным інстытуте імя Горкага, працавала ў ДOME літаратара, на Беларускім радыё, часопісе «Роднае слова». З 2001 г. працуе бухгалтарам. Вершы і аповяды друкаваліся ў беларускай і расійскай перыядыцы, калектыўным зборніку вершаў «Вечерний альбом». Жыве ў Мінску.

Дубянецкі Эдуард Станіслававіч. Нарадзіўся 20.04.1966 г. у в. Чудзін Ганцавіцкага р-на Брэсцкай вобл. Скончыў гістарычны факультэт БДУ, кандыдат гістарычных навук. Працаваў навуковым супрацоўнікам, выкладчыкам. Аўтар 4 навуковых кніг і звыш 200 навуковых, навукова-папулярных, публіцыстычных і літаратурна-крытычных артыкулаў, апублікаваных у афіцыйным і замежным друку. Аўтар кнігі паэзіі «Душы маёй няскончаны палёт» (2011). Жыве ў Мінску.

Казлова Алена Уладзіміраўна (Анка Упала). Нарадзілася 14.03.1981 г. у Магілёве. Скончыла факультэт замежных моў Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта, вучылася на літаратурна-філасофскім факультэце Беларускага калегіума. Аповяды, вершы і пераклады публікаваліся ў зборніку «Святая праўда ды іншыя казкі» (2009), у беларускім перыядычным друку, шведскай анталогіі перакладаў сучаснай беларускай літаратуры «Беларусь — літаратурнае падарожжа» (Стакгольм, 2011). Аўтар кнігі прозы «Дрэва энталіпт». Жыве ў Мінску.

Клінаў Артур Апанасавіч. Нарадзіўся 5.09.1965 г. у Мінску. Скончыў архітэктурны факультэт Беларускай тэхнічнай акадэміі, з 1998 г. старшыня Беларускай асацыяцыі сучаснага мастацтва, з 2001 г. выдавец і галоўны рэдактар часопіса «rARTisan». Аўтар кнігі «Малая падарожная кніга па горадзе Сонца» (2005), «Шалом» (2011), сцэнара да фільма «Шляхціц Завальня». Жыве ў Мінску.

Крукоўскі Уладзімір Якаўлевіч. Нарадзіўся 6.03.1937 г. у г. Асіповічы ў сям'і ваеннага будаўніка. Нямецкую акупацыю сям'я перажыла ў в. Залесе Беластоцкай вобл. З 1970 г. жыве і працуе ў Мінску. Скончыў мастацка-графічны факультэт Віцебскага педагогічнага інстытута. Друкаваўся ў беларускай перыядыцы, быў рэдактарам і ўкладальнікам кнігі. Аўтар кнігі «Срэбная страла ў чырвоным полі» (2010), «Смеласць, годнасць, гонар» (рыхтуецца да друку) на тэму гісторыі беларускай шляхецкай геральдыкі.

Кулыгіна Святлана Мікалаеўна. Нарадзілася 20.10.1952 г. у Ялце. Скончыла рускае аддзяленне філалагічнага факультэта БДУ. Займалася інжынернай лінгвістыкай, працавала бухгалтарам, цяпер — на пенсіі. Аўтар дзвюх кніг паэзіі: «Неповторимые миры» і «Мелодии скрипичного ключа». Жыве ў Мінску.

Міхно Вера Фёдаруна. Нарадзілася 13.12.1955 г. у в. Чэрцы Лепельскага р-на Віцебскай вобл. Скончыла Мінскі дзяржаўны

медыцынскі інстытут, працавала ўрачом, вершы выходзілі ў літаратурнай перыядыцы. Аўтар кнігі вершаў «Крык спуджанай птушкі» (2011). Жыве ў г.п. Барэўляны.

Рызо Аляксандр Уладзіміравіч. Нарадзіўся 27.05.1956 г. у Брэсце. Скончыў факультэт прамысловага і цывільнага будаўніцтва Брэсцкага інжынерна-будаўнічага інстытута, працаваў на шэрагу інжынерных пасадаў, некаторы час жыве ў Венгрыі. Аўтар кнігі вершаў «Последний лирик» і «Зима тысячелетия» (1999). Жыве ў Брэсце.

Сітніца Рыгор Сямёнавіч. Нарадзіўся 1.01.1958 г. у в. Курцічы Петрыкаўскага р-на Гомельскай вобл. Скончыў аддзяленне графікі Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, працаваў выкладчыкам. З 1985 г. сябра, а з 2007 г. першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў. Аўтар шматлікіх публікацый вершаў у перыядыцы, анталогіях «Краса і сіла», «Галасы з-за неба-краю». Жыве ў Мінску.

Тамковіч Аляксандр Леанідавіч. Нарадзіўся 9.11.1963 г. у г. Ашмяны. Скончыў факультэт журналістыкі Львоўскага вышэйшага вайскова-палітычнага вучылішча, працаваў карэспандэнтам. З 2009 г. сябра Беларускага ПЭН-цэнтра, узнагароджаны прэміяй ПЭН-цэнтра імя Алеся Адамовіча. Аўтар кнігі «Судьбы» (2006), «Женщины» (2007), (2009), «Асобь» (2008), «Будзіцелі» (2009), «Геннадий Карпенко: Хроника разбившихся надежд» (разам са С. Калінкінай і А. Коктышам), «Інтэрв'ю, якіх не было», «Лёсы» (2009), «Без палітыкі», «Супраць пльні» (2011). Тры кнігі выйшлі па-ангельску. Жыве ў Мінску.

Цімафеева Юлія Пятроўна. Нарадзілася 12.01.1982 г. у в. Спярэжжа Брагінскага р-на Гомельскай вобл. Скончыла факультэт ангельскай мовы Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта. З 2006 г. наведвае Беларускі Калегіум і Перакладніцкую майстэрню. Пераклала з ангельскай творы Ч. Букоўскі, Т. Пірса, Ш. П. Гілман, К. Шапэн, М. Дзікмана, Э. Э. Камінга, Дж. К. Оўтэ. Пераклады з'яўляліся ў часопісах «Паміж», «rARTisan», дадатку «Літаратурная Беларусь». Піша вершы. Жыве ў Мінску.

СТАГОДДЗЕ ПАЛЕСКАГА ЛЕТАПІСЦА

Сто гадоў таму — 13 сакавіка 1912 года — у Місяцічах, што пад Пінскам, у шляхецкай сям'і нарадзіўся Федар Шаламіцкі, які пад псеўданімам Федар Одрач стаў украінскамоўным пісьменнікам, аўтарам шматлікіх апавесцяў, нарысаў і кнігі успамінаў.

Удзельнік украінскага нацыянальна-вызвольнага руху, выпускнік Віленскага ўніверсітэта, ён настаўнічаў на Піншчыне. Пасля арышту і дэпартацыі Саветамі сям'і нявесты Федар Одрач праз Карпаты ўцёк з СССР — і

стаў непрымірым праціўнікам бальшавіцкага рэжыму.

Пасля Другой сусветнай вайны ён жыве ў Канадзе. У яго творах выпісана маляўнічая карціна Палесся сярэдзіны XX стагоддзя.

Як паведаміў украінскі блог Берасцейшчыны і Піншчыны, украінская суполка «Берагіня» прасіла мясцовыя ўлады дазволіць ушанаваць памяць пісьменніка мемарыяльным знакам: у Місяцічах яшчэ захаваўся дом, у якім нарадзіўся Федар Одрач. 7 сакавіка быў атрыманы адмоўны адказ. У дадатак, паведамлілі прадстаўнікі украінскай дыяспары ў Беларусі, вусна было забаронена правядзенне літаратурнай вечарыны памяці пісьменніка ў Пінску...

▶ ПРЭМІЯ

ДЭБЮТ—2011

14 сакавіка ў мінскай галерэі «Ў» былі названыя і ўганараваныя лаўрэаты літаратурнай прэміі «Дэбют», заснаванай у 2010 годзе Саюзам беларускіх пісьменнікаў і Беларускім ПЭН-Цэнтрам. Прэмія ўручаецца за кнігі ў тых жанрах, у якіх ствараў Максім Багдановіч. Журы прэміі: Валянцін Акудовіч, Уладзімір Арлоў, Лявон Баршчэўскі, Павел Бераговіч, Марыя Мартысевіч, Уладзімір Някляеў, Алесь Пашкевіч, Барыс Пятровіч, Андрэй Скурко, Андрэй Хадановіч.

Прэміяй «Дэбют» ганаруюцца аўтары лепшых дэбютных кніг года. Фундатарам прэміі выступіў расійскі бізнэсовец з беларускімі каранямі Павел Бераговіч.

Згодна са статутам прэміі, прэтэндаваць на яе маглі аўтары да 35 гадоў, якія ў 2011 годзе выдалі сваю першую кнігу.

У галіне перакладу прэтэндэнтаў на прэмію было чатыры: Алеся Башарымава, Марына

Казлоўская, Марыя Пушкіна і «Прайдзісветаўскі» калектыў. Найлепшым у намінацыі «Пераклад» быў прызнаны калектыў рэдакцыі часопіса «Прайдзісвет», які летась выдаў у перакладзе з ангельскай мовы кнігу Эдгара По «Маска чырвоная смерці»: Юлія Цімафеева, Ганна Янкута, Кацярына Маціеўская і Алена Пятровіч.

У «Паэзіі» намінаваліся Ганна Аўчыннікава (за кнігу вершаў «Ад

зачыненай брамы», Антон Францішак Брыль (за кнігу вершаў «Не ўпаў жолуд») і Анастасія Кацюргіна (за кнігу вершаў «Пад ветразем ранку»). Найлепшай прызналі кнігу Антона Францішка Брыля «Не ўпаў жолуд». (Лаўрэат жыве ў Цюрыху, ён прафесійны камп'ютаршчык, і прыехаць на цырымонію ўганаравання не здолеў. Але прыслаў відэазварот, у якім чытаў свой новы верш.)

У намінацыі «Проза» спаборнічалі кнігі Веры Бурлак «Творы соннага жанру» і Віктара Марціновіча «Сцюдзёны вырай». Перамог Віктар Марціновіч. Яго «Сцюдзёны вырай» выйшаў у электронным варыянце (з нагоды чэка Валянцін Акудовіч, віншуючы лаўрэата, пажартаваў: «А на што Вы, Віктар, паставіце мне аўтограф?»).

Усяго ў шортлісце прэміі «Дэбют», такім чынам, было дзевяць пазіцый. Усе, хто не стаў лаўрэатам, атрымалі заахвочвальную прэмію.

▶ КРАСАВІЦКІЯ ЮБІЛЯРЫ

У наступным месяцы чакаюць сваіх юбіляў сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў:

01.04.1947 — Аляксандр Аляксандравіч Жук
15.04.1952 — Алена Уладзіміраўна Таболіч
16.04.1957 — Сяргей Анатольевіч Сокалаў-Воюш
30.04.1937 — Сяргей Пятровіч Пятроў

Жадаем усім радасці, натхнення і дабрабыту!

11 (3)

АНТАЛОГІЯ

▶ ВЕРШЫ

НАД ДАХАМІ ГОРАДУ

Алег МІНКІН

Самотны

Алесю Бяляцкаму

Мне рэжа слых хлусня прамоў траскотных,
Мне слепіць вока яркасьць кумача —
Даўно мне ўсё абрыдла, апрача
Маўклівай непрытомнасці самоты.
Ды ўсё ж, калі б у цішы безвыходнай
Турыны рог прызыўна загучаў
І на лязе узнятага мяча
Запалымнелі водсветы паходняў, —
Я ўсе сумненні адгарнуў бы разам
І стаў пад белы сцяг з чырвоным пасам:
Пад бел-чырвона-белы вольны сцяг...
Чырвоны пас на белым тле Радзімы,
Ты клічаш нас за волі міг адзіны
Узняцца і загінуць без разваг!

Пачатак 1980-х

Нябожчыка продкі
не клалі ў магілу пад крыж:
Укопвалі слуп
паміж іншых слупоў незлічоных,
Акораны дбайна,
садзілі нябожчыка ў човен,
І спальвалі човен,
і попел збіралі ў гладыш.
Гладыш той на слуп узнімалі
ў бяздонную сіль,
Таму што хацелі,
каб бачны быў людзям
здалёку,
Каб мёртвы ад тлення далей быў,
бліжэй да аблокаў,
Нібыта бліжэй да далёкіх, нязбытых часін.

Скупое сонца квольым промнем
Касіла лісце з клёнаў сонных...
Ты ціха мовіла: «Да скону,
І адкахаўшы, буду помніць».
А я сачыў, як промняў лёзы
Без намагання лісце косяць,
Як вецер іх у гурбы зносіць,
Як сумна ўеца дым бялёсы...
Так з тых часін і заплялося
Ў памяці маёй яскрава:
Твой голас, дыму пах гаркавы
І скарга ціхая на восень.

Каханне, грошы, славы сверб — мана:
Няўмольны час завабіць імі сэрца,
Памучае, а потым насмяецца —
Не здраджвае Радзіма нам адна.
Так у рацэ спывае жлуд сухі,
Цяжкія бёрны і ашмоце пены,
І толькі адбіваюцца нязменна
У хуткабежнай плыні — берагі.

Агнявік

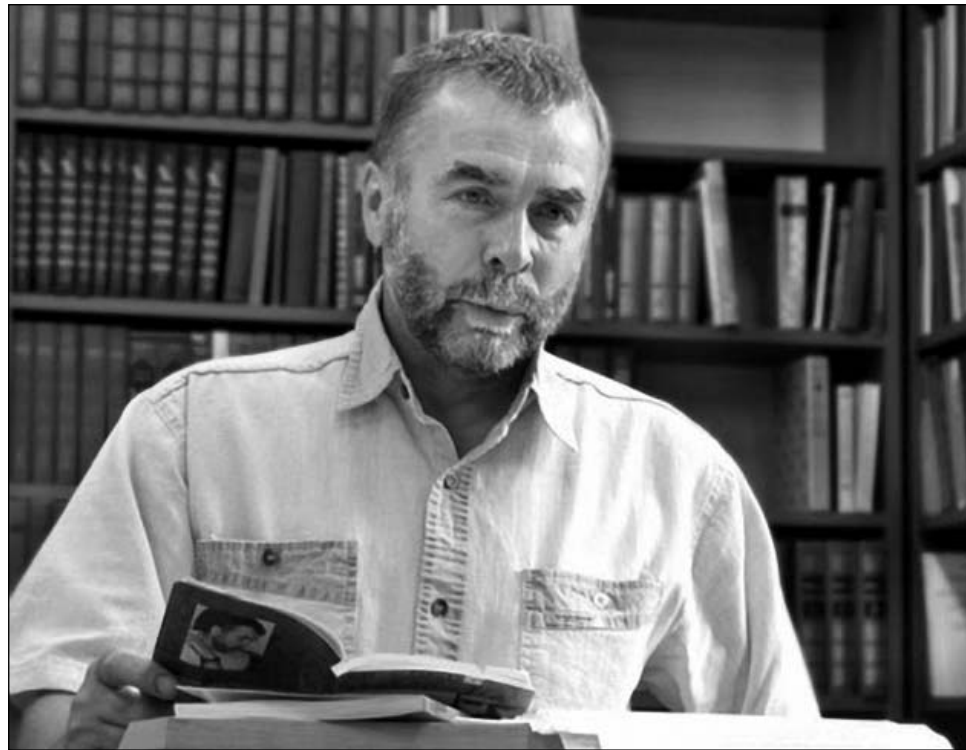
У польмі вясёлым печы
Рухавы скача чалавечак
Пад булькаценне чыгуноў,
Пад гучны трэск смалістых дроў.

У чыгуны, як у мішэні,
Ён вугалькоў ішурляе жмені
І не спыняе ні на міг
Кружэння ў стужках агнявых...

Калі ж агонь згасе ў печы —
У прысак лезе чалавечак
І спіць, згарнуўшыся клубком,
Чырвоным стаўшы вугальком.

Сафійскі сабор

Калі пазалотай кране зараніца
Крыжы на бязважкім Сафійскім саборы,
Узносіць ён стрункія рукі званіцаў
Да першае зоркі з маўклівым дакорам:

«Чаму я павінен, сябе колькі помню,
Няўмольна ўрастаць у здранцвелы пагорак,
Калі я бялейшы за светлую поўню,
Калі я так прагна імкнуся да зорак?»

Над цёмным карэннем, высока ў сінечы,
У шатах шумлівых, куды ні зірні,
Лісты бестурботна трыміцяць і
трапечуць,
Забывшы заўчасна свае карані.
Шапочуць: мы ў іншым жыццёвым вымярэнні,
І голас у кожнага свой, і жыццё...
Ды станецца восень лістам адкрыццём,
Пранізілы вецер дыхне азарэннем —
І зноў, як калісьці, да цёмных карэнняў
Пачне, адпалаўшы, вяртацца лісце.

Блукалі мы ў цьмяным святле ліхтароў...

Блукалі мы ў цьмяным святле ліхтароў,
Разняць не маглі пераплеценых пальцаў,
І там, дзе ступалі, у цемры двароў
Зіхоткія кветкі раслі на асфальце.

Блукаю самотны, вярнуўшыся зноў,
Па горадзе смутку майго і кахання,
Па збытаных вулках няспраўджаных сноў,
Дзе кожны камень быццам слова з падання.

Усё тут, як колісь, ды дзе тыя кветкі —
Нядоўгага шчасця ахова і сведкі!

Смаўжы

З прамоклых зарасцяў ажыны
Пасля абложнае імжы
Павытаўзали на сцяжыны
Даспехі прасушыць смаўжы.

Павытыркалі рогі-пікі,
Нібыта ў латах ваяры,
І так і пруць пад чаравікі,
Смаўжы, маруды, недатыкі,
Вільготных нетраў жыхары.

Ах, грозны выпаўзак смаўжыны,
Каб пад абцас прыпадкам вы
Не трапілі — вас са сцяжыны
Перанясу я ў схрон травы.

Страказа

Стракозка на галінцы
Ад сонца аж зіхоча,
Вясёлкавыя крыльцы,
Смарагдавыя вочы,
Танюсенькія ножкі,
Вузенькая сукенка...
Пабудзь са мной шчэ трошкі,
Прывабная паненка!

Хуткая Плынь

Не трэба, каханая, слоў. Памаўчым.
Ніхто не валодае мовай, якою
Два сэрцы, спавітыя пешчаў ракою
Размову вядуць, у нябыт плывучы.

Глядзі, які морак, і шэрань, і стынь
Залеглі наўкола страшлівай аблогай...
Дык будзем жа моўчкі адно да аднога
Туліцца.
Хай зносіць нас хуткая плынь.

Гравюра

У гарлачы на стале хрызантэмы...
Гэта не прыклад няўдалай квантэмы —
Гэта пачатак мілоснае тэмы.

Нашы альтанкі, прысады і паркі,
Свет на дваіх, незваротны і яркі,
Жалем запарлі няўмольныя Паркі.

Што засталася? Світанак пахмуры.
Надпіс «кахаю» на зжоўклай гравюры.
Томік журботных лістоў Сенанкура.

Дзверы

Няісней, чым кружлянне пудкай молі
мой жыццяпіс.
Не бель аблокаў — цяжар шэрай столі
згары навіс.
Не плёскае хваль, не дасканаласць цела,
не шорхат крыл —
а маўкліны і на вокладках зжаўцелых
стагодні пыл.
І ў снах той самы незагойны верад,
што вось знайшоў
аднойчы ў край, жасліва-пекны, дзверы —
і не ўвайшоў...

Пенаты

Зноў я вярнуўся ні з чым
Да гэтых згнілых варот,
Скуль праз няўрод і нішчым
Паразбрыдаўся мой род.

Я ненадоўга, але,
Божжа, які гэта жалы
Бачыць у стылай імгле
Сад абляцель амаль.

Божжа, ад пунь і ад хат
Цягне такую жалыбой,
Што застаецца няшмат,
Каб не пакончыць з сабой.

Божжа, калі ўжо й мяне
Перст Твой, як яблык, страпе —
Хай яшчэ раз слізгане
Цень мой па цёмнай страпе.

Шпак

Правісьцеў я, быццам шпак,
Дарагое-залатое,
І жыціцё маё, што гляк —
Аж да дна наскрозь пустое.

І ляціць душа туды,
Скуль вяла яе дарога:
Да палёўкі-лебяды,
Да гарлачыка рачнога.

Настальгія

Паглядзі: над дахамі гораду
У вяхорнай, дажджыстай імгле
Возіць хохлікаў баба Каргота
На сваёй абтрапанай мятле.

Прыкра. Мокра. Імжака цярусіць
Усю ноч... А яна — хоць памры! —
«Мы беларусы з братняю Руссю»
Гугнявіць з хохлікамі да зары.

Дворнік

Надараецца, жахам агорне
Ад таго, што яшчэ не памёр...
Ды са здзівам пачуеш, як дворнік
Ачышчае заснежаны двор.

Звыклы лад пахіснуўся, пажухлі
Усе веры й атожылькі вер —
А вась дворнік шкрабе сваёй шухляй
І тады, і заўжды, і цяпер.

Ён адкідае да агароджы
Снег наносны і сыпле пясок,
Каб няўпэўнены ў заўтра прахожы
Паслізнуцца не мог неўзнарок.

Куфар

Так было: я ў сябе зазірнуў,
Быццам хто века куфра піхнуў.

Думаў, скарбаў адкрыю тайнік,
А адкрыўся смуродны гнайнік.

Думаў, боскае ўбачу святло,
А там сыкала гадаў кубло.

Думаў, ёсць хоць на дне прыгажосць,
А знайшоў раздражненне і злосць...

Апусціце свінцовае века
І замкніце нутро чалавека!

Пахмелле

Усё так, як раней, толькі троху
Больш падвоху ў паветры й спалоху,
Больш паныласці ў тварах і смутку,
Больш нянавісці ў кожным закутку,
І глядзяць адусюль блазнавата
Звільгатнелыя вочы вар'ята.

Зноў стрыножаны коні Пагоні,
На іх месцы — дубінкі, пагоны,
І разумнікі зноў не ў цане,
І вусаты партрэт на сцяне.
«Што ж, за пляшкай схаджэ, буду піць...
Можжа загадзя кайстру купіць?»

Анёл

Мой анёл, белакрылы мой кат,
Столькі год пад твай я апекай,
Столькі год пагражаеш мне пеклам...
Ды ў свой рай мяне возьмеш наўрад.

Жорсткасць вуснаў і погляд ва ўпор:
Ты катуеш мяне без супыну.
Я кажу: «Мне даволі, я гіну...»
Ды стэрыльны заўжды твой убор.

Бачу спрэс яго бель-чысціню,
Што пануе над светам убога...
Царства Бога без каліўца Бога
У кашмарах страхотлівых сню.

31 сакавіка Алег Гаўрылавіч МІНКІН адзначае свой 60-гадовы юбілей.

Шчыра жадаем паважанаму аўтару шчодрага сонца і новых публікацый!

▶ ВЕРШЫ

ПЯТАЯ КАНЕЧНАСЦЬ

25 лютага адбыўся фестываль «Вершы на асфальце», прысвечаны 75-годдзю Міхася Стральцова.

Ён праводзіўся ўпершыню, і адразу – у статусе міжнароднага: удзел у ім узялі не толькі беларускія, але і замежныя аўтары.

Першы дзень завершыўся жаночым слэмам. У «зацятай барацьбе» сярод паэтак перамаглі адразу дзве аўтаркі, якія прадстаўлялі тры краіны.

Роўную найвышэйшую колькасць балаў набралі Солья Крапу, якая адстойвала вершагонар Фінляндыі, дзе нарадзілася, і Швецыі, дзе жыве цяпер, і беларуска Вера Бурлак.

Абедзьве пераможцы – ужо дасведчаныя слэмеркі, якія не раз займалі высокія месцы на паэтычных спаборніцтвах у сваіх краінах і за мяжой. Здабыць перамогу Солья дапамагла перакладчыца Алеся Башарымава, якая не толькі перастварыла вершы шведскай паэтки па-беларуску, але і артыстычна агучыла іх падчас слэму.

Аўтарку, якая заняла трэцяе месца, заслужана называюць адкрыццём паэтычнага вечара. «Бронзу» ўзяла Юля Цімафеева, дагэтуль вядомая як перакладчык мастацкай літаратуры («на яе рахунку» пераклады такіх аўтараў, як Чарлз Букоўскі, Фернанду Песоа, Мэцью Дзікман ды інш.).

Анка УПАЛА

Солья КРАПУ

Твая сумачка

Што скажа твая сумачка
частка твайго цела
што туліцца між поясам і локцем
лягае па тваім сцягне
або ціснецца між рэбрамі і рукою
Калі ты апошні раз зазірала ва ўнутраную
кішэню

Невядома чые візітоўкі
нашкрэбаныя тэлефоны без імёнаў
гардэробныя нумаркі невядома адкуль
Табе праўда патрэбныя ўсе гэтыя асадкі
ты хоць помніш адкуль іх сцягнула
Табе праўда трэба насіць з сабой
усе гэтыя ключы
ты хоць ведаеш ад чаго яны
Пыльныя тампоны
заўсёды добра мець пад рукою
на выпадку
Рассыпаныя жуйкі
для свежага дыхання
ці калі ў самалёце закладзе вуша
забіваюцца пад падкладку
ці вось адна пажаваная загорнутая ў
газетку
падчас начнога пералёту

Чым ёсць твая сумачка
пятая канечнасць
працяг твайго цела
і цябе
Партманэ
у якім болей слядоў выпадковых пакупаў
чым банкнотаў
Адрасная кніжка
так, у мяне ёсць сябры
у мяне ёсць сябры
Штодзённік
так, я камусьці патрэбная
я не пустое месца
Што гэта ў цябе там у сумачцы
з чым ніколі не расстаешыся
нават у ванне
Што гэта ты носіш
ці пройдзе яно мытню ў аэрапорце
ты ж не носіш там вострыя прадметы

Сумканосная частка насельніцтва
што мы цягаем з сабой

Акуляры
плынь часу
квітка з таксі
тэлефон
рэчавыя доказы
ягядны камбайн
купоны на зніжкі
ружанец
нажную помпу для ровара
штрафы за паркоўку
плацкарты
абгорткі ад падарункаў
абцугі
парасон
пустыя ўпакоўкі
кампутарныя дэвайсы

заколкі
таблеткі ад галавы
пракладкі
для крана
цыдулкі
спісы пакупаў
абяцанні
завушніцы
туш
гараж
корак з-пад шампанскага
шар для боўлінгу
кампактную паходную кухню
сямейны партрэт
цены для павекаў
твар
дохлага хамячка
памаду

А ўсё пачалося з нявіннага
кухоннага століка

А ўсё пачалося з нявіннага
кухоннага століка
Чысценька працёрла,
напяваючы сабе пад нос
Застыла і задумалася
адкуль у шуфлядзе
заўжды столькі крошак

Жорсткім бокам губкі
счысціла пляму
а там яшчэ адна
счысціла пляму
а там яшчэ адна
такую пакідаць нельга

Трэба заняцца ўсёй кухняй
калі ўжо ўзялася

Мыйка ў тлушчы — адчысцім
партрэм пад столікам
шклатару
і дзверкі шафы знутры ў нейкай ліпкасці
пяройдем да плінтусаў
дзвярных ручак
і пыльнай мэблі на якой можна маляваць
пальцам
і лямпы да якой ніколі не дойдучь рукі
тэ-эк
на двор з дыванамі
павыкалочваем
і да пліты
і да ванны
і на двор з пустымі бутэлькамі з-пад
шампуню
павыкідаем усё з шафкі ў ванным пакоі
здраім з люстра пырскай зубной пасты
Чысцім, чысцім
І фіранка з дэльфінычымі — ёй час на
сметнік,
ды і ўсім гэтым рэчам, у якіх нават няма
імя
нашто яны ўвогуле
Стаю з кузобчыкам у руках
Нашто мне той кузобчык?
прэч, на сметнік
А тут што, палічка?
Далоў!
Тэлевізар?
Вон з балкона
Ой! Оёй, там беглі дзеці
Шаўковыя тубелькі цёткі Анэты
старая гітара
дзверы
Дый гардзіны ўжо не фантан, скажам
шчыра
Колькі ўжо там валяецца гэтая ёлка?
А сцены, сцены
Дзе там ануча
і дзе там шпатель
Здзіраем шпалеры
выкідаем стол
ён толькі збірае кучы
рахункаў

А ўсё пачалося з нявіннага кухоннага
століка
Сюды ічотку, сюды ручнік
Прэч гэтыя старыя боты
І таршэр — туды ж

І паркет
фатэль
тэлефон
І кнігі — яны даўно прачытаныя
нашто яны мне
і Нац... нацыянальная энцыклап...
нацыянальная энцыклапедыя...
Нацыянальная энцыклапедыя —
гэта ж нават не вымавіць
так што прэч яе, у макулатуру
І кветкі — з іх болей толку ў кампусе
усё адно ніхто іх не палівае
А сувеніры!
Прыгожыя дробязі!
Парцелянавыя сабакі!
Эйфелева вежа!
у сметніцу іх

А ўсё пачалося з нявіннага кухоннага
століка
Сюды анучу
партрэм лядоўню
і маразільку трэба размарожваць
рэгулярна
І гарошыны скочуць уніз па ўсёй лесвіцы
як зялёны град
Як жа прыгожа
думаю
Як прыгожа

І хутка тут застаецца адно толькі рэха
Адно толькі рэха
Ха-ха!
Адно толькі
рэха
Ха-ха
Ха-ха ...

Мне патрэбны кіроўца аўтобуса

Мне патрэбны:
кіроўца аўтобуса
які не стане ад'язджаць па раскладзе
хаця я ДАКЛАДНА спазнюся
бягу па наледзі
з сумачкай з торбай з пакетам
з партфелем з шалем
не паспеўшы
зашліціць куртку

кіроўца аўтобуса патрэбная:
жонка
якая прыносіць газету яму першаму
шторанку на сняданне
самыя гарачыя навіны ні аб чым

Алеся Башарымава і Солья Крапу

жонцы кіроўцы аўтобуса патрэбная:
суседка,
цётка з трэцяга пад'езду
да якой можна збегаць
пазычыць тры яйкі і крыху соевага соўсу
для рысу па-інданезійску — улюбёнай
мужавай стравы
і вось, на здароўечка,
і нічога-нічога, і які там клопат

суседцы патрэбны:
дворнік
што пасыпае пяском зледзянелую дарожку
і хутка ўжо гэтая зіма скончыцца
і хутка зноў уздыхнем з палёгкай

дворніку патрэбная:
дзяўчына што кажа прывітанне
з якой ён думае што фліртуе
— а што, усё яшчэ даволі прывабны —
і да таго ж джэнтльмен

дзяўчыне патрэбная:
найлепшая сяброўка
з якой яна балбоча па тэлефоне так доўга
што стамляецца рука
ну такая апупенная круць
і ты б толькі бачыла
і народу прываліла — такая дзвіжуха
і каму-каму а табе
можна даверыцца заўсёды

найлепшай сяброўцы патрэбная:
мама
якая дае занасіць новы гольф
хоць сама яшчэ ні разу
ў ім не хадзіла
і толькі глядзі мне
не гуляй да ночы і не забудзь пазваніць
і на дварэ вельмі холадна
і ты дакладна не хочаш,
каб я цябе забрала на машыне

маме патрэбная:
цырульніца, у якой яна заўсёды
робіць укладку
і можа зробім меліраванне
гэтым разам, можа падраўняем кончыкі,
і што вы будзеце рабіць на новы год,
і да мяне прыйдуць швагер са швагеркай,
і я ім заўсёды раблю запяканку
магу даць вам рэцэпт

цырульніцы патрэбны:
старэйшы сын,
які звычайна такі мілы са сваімі
брацікамі-сястрычкамі,
забірае іх з садочка, калі яна працуе
дапазна,

а часам нават адводзіць іх зранку,
хоць можа праз гэта
спазніцца ў школу

Я яго настаўніца
І яму патрэбная я.

Але калі я выганю яго з класа,
не ведаючы, чаму ён спазніўся,
можна быць, ён
больш не будзе глядзець
малых
і ў яго маці пачнецца стрэс
і яна папсуе валасы сваёй сталай

кліентцы
і тая ў кепскім настроі
больш не дасць панасіць гольф дачцэ
а тая пакрыўджаная збяжыць
да сваёй найлепшай сяброўкі,
якая пакажа фак гэтаму старому
распусніку-дворніку
і той плюне на сваю працу і не пасыпе
пяском дарожку
і цётка паслізнецца і трэснецца
чэрапам аб бетонныя прыступкі

і не зможа ні рухацца ні хадзіць у краму
і не будзе ў яе ні як ні соевага соўсу
так што ў яе суседкі рыс па-інданезійску
атрымаецца не такі як заўсёды
і ў яе з мужам пачнецца крызіс адносінаў
і тады яна першай возьме ранішнюю
газету
і яе муж —
кіроўца аўтобуса —
абразіцца
і ад'едзе роўна паводле раскладу
хоць я бягу
па наледзі

з сумачкай з торбай з пакетам
з партфелем з шалем

не паспеўшы
запіліць куртку

і проста з'язджае
і праглынуў пеўнік бабінку
і хто гэта цяпер
спазніўся
ў школу?

Пераклад на беларускую мову
Алесь БАШАРЫМАВАЙ

ВЕРА БУРЛАК

Напярэдадні

(замест прадмовы)

Вытыркаюцца вежы, нібы цвікі
З адваротнага боку тонкае дошкі.
Хутка я зразумею, хто ты такі.
Засталося трошкі.
На змярканні крыж узнёсся ўгару
З надзіманым званам спадніцы.
Ты зрабіў са мной гэта, і, калі не памру,
Абавязаны ажаніцца.

1. ВЕТЛІВАЯ

Прывітанне, мама!
Вось якая ты!
Ты, як я, таксама
Геній пекнаць!
Свет такі вялікі...
Свой — або чужы?
Нехта цягне рукі...
Ой, дапамажы!..
Я ў сваёй задачы
Выйшла з кропкі А.
Прывітанне, мама!
Дай мне малачка!

2. ПАРТЫЗАН

Я не хацеў выходзіць вонкі:
Я патрыёт сваёй старонкі.
І я падумаў: уцяку,
Хоць у кішку, хоць у руку.
Сябе прыклею, прывяжу,
Але — ні кроку за мяжу!
Мяне выкурвалі, як ліса,
Мяне круцілі — ледзь адбіўся,
Мяне, як джына закліналі,
І выціскалі, і піналі...
І вось яно — святло ў тунэлі...
Перамагі! — каб вы згарэлі...

3. РАКЕТА

Я так сюды ляцела,
Што абганяла час!
Дашчэнтну прапацела,
Растружыла абцас...
Ці жарты — з іншасвету!
Аж свіснула ўеўшыцу!
Я па жыцці ракета —
І гэта дакажу!

4. СНЯГУРАЧКА

Цёця! Цёця! Цёця!
Знайдзі мяне пад снегам!
Дзядзя! Дзядзя!
Машына! Машына!
Я жыла на зорцы —
І нарадзілася ў снег.
Верыш? — я не растану ўвесну:
У мяне гарачая кроў,
І я ўмею любіць.

5 і 6. ДВОЕ

Дзве нагі і дзве нагі...
Хто з нас першы, хто другі?

Па сакрэце...
(ціха! фэльчар!)...
Пишиш...
ДРУГІ
ПАЛЕЗЕ
ПЕРШЫМ!

7. ДЫСЦЭНТ

Медсястра, са звышгрэблівай мінай:
«Посмотри, он ещё и сиэт!»
І скруцілі мне рукі за спінай,
А вочы апёк альбуцыд.

8. КЕСАРУ — КЕСАРАВА

Опа! А я ўжо тут!
Сустрэкаюць афіцыйныя асобы.
А я нават не сабраў рэчы.
Я магу па іх вярнуцца?
А-а, вось і яны! Дзякуй!
Гэта што?
Навошта гэтая гума?
Не, дзякуй, я не галодны.
Стоп-стоп-стоп.
Чаму вы мяне скручваеце?
Чаму спаць?
Я не хачу спаць!
Што вы робіце?
Гэта гвалт!
Паклічце майго адваката!..

9. ЦЯЖКІ

Яны хацелі пачуць, як я плачу,
Яны хацелі пабачыць, як я жыву.
І, каб вырашыць гэтую задачу,
Доўга ламалі галаву
Мне. Абіцэгамі.
І касткі — маме.
Мая добрая, мая белая мама
Амаль нежывая ляжыць.
Не бойся: я важу 5 кілаграмаў!
Я заплачу. І мы будзем жыць.

10. ВЫДАТНІЦА

Мне абразу наставілі 10 па АПГАР.
Я прыйшла з усмешкай на твары,
Павіталася з дактарамі і сёстрамі
(Некаторыя страцілі прытомнасць),
Паціснула руку маме,
Выпіла шампанскага з татам.
І першае, што мне зрабілі, —
Гэта вырвалі першародныя зубы.

ЮЛЯ ЦІМАФЕЕВА

Зімой

Шлях на працу — адкрыты космас.
Галава — у скафандры з думак.
Я — першая жанчына-касманаўт
на вуліцы Варанянскага.

Стрыптыз

«Распранайся!»
Я зняла паліто і боты.
«Распранайся!»
Я зняла калготкі, спадніцу
і шведар.
«Распранайся!»
Я скінула майткі і станік.
Стаю голая, як кветка.

«Распранайся!»
Я зняла сумленне.
«Распранайся!»
Я скінула гонар і годнасць.
«Распранайся!»

Няма ні надзеі, ні веры, ні любові,
Ні прагі, ні смагі.
Стаю голая, як зерне.

«Распранайся!»
Я скідаю адно за адным свае «я»,
І скідаючы, на іх станаўлюся,
І расту аж да самага неба.

«Распранайся!»
Я ўжо вышэй за дрэвы.
«Распранайся!»
Я ўжо вышэй за дахі.
«Распранайся!»
Я ўжо роўная з хмарай.
Лячу голая, як пёрка.

Апошняе «я» з сябе злушчваю.
Нікога не слухаю,
Распранаюся.
Галоўнае — не забыцца на тую «я»,
Што ў валасах схавалася.
Да апошняй кропелькі,
Да апошняй крошчкі
Вышкрабла, да апошняга з сябе
Вылузалася.
Распранулася.
Знік
Ла.

Не ўмець чытаць

Гартаю кнігу, задумваюся,
Кім была б я, калі б не ўмела чытаць.
Дзіўна ўсвядоміць, як шмат ува мне з кніг —
Цэлыя пласты тлустага
ўрадлівага чарназёму
з сотняў, тысячаў тамоў,
старонак, абзацаў, радкоў і словаў.

Дажджавыя чарвякі сумневаю
варушацца ў рыхлай глебе,
лічынкі вершаў
адкладае туды натхненне.

Дык расціце на ёй, мае думкі, квітнейце,
імкніце да пальмянага сонца, веды,
давайце сакавітыя плады і сабою ж
угнойвайце глебу для новых думак!

Але калі скіну гэты гумус,
калі пачну капаць глыбей,
адкрыю пясок і суглінак свядомасці,
не спынюся,
рыдлёўкай, рукамі,
зубамі здыму слой за слоem,
чарана, ніціш і кафку,
сартра, камю і капотэ,
купалу, чорнага, лорку,
буквар кльышкі,
курачку-рабу — усё ад пачатку адрыну.

Сувязі гукаў растружу,
Выкалупаю выклічнікі,
дайду туды,
дзе ніколі не ўзыхдзе,
дзе счарнее, згарыць,
спапяліцца
зерне рацыянальнага мыслення.

Што тады,
што знайду я ў зыркім гарачым ядры сваёй
сутнасці?
Ці дарэчы там будзе хоць адно пытанне?

Там, дзе плаваюцца рэфлексы і крыкі,
дзе нельга і рот раскрыць,
дзе нельга і вочы расплюшчыць,
у гэтай зыркай, пякучай лаве
чужога сонца
ўва мне.

А таму беражыце мяне,
прачытаныя кнігі,
слой за слоem кладзіцеся,
творы,
каласіцеся, травы
прапісанай мудрасці,
каб не згінула,
не згубіла
ў жарным
прадонні свайго нутра
сябе.

Ды толькі капацца ў сабе
мяне навучылі
тыя самыя кнігі.

▶ БІБЛІЯТЭКА

АЖЫЎШЫЯ ФРЭСКІ МІНУЎШЧЫНЫ

Лідзія САВІК,
кандыдат філалагічных навук

З цікавасцю чытаю мемуары вельмі паважанага мною Станіслава Шушкевіча «Наброски первого», якія прыцягваюць аўтарскім бачаннем рэалій сучаснай беларускай гісторыі. Але ў мяне выклікае нязгоду фрагмент з рэзка адмоўнай агульнай характарыстыкай нашай творчай інтэлігенцыі, у тым ліку «пісательского корпуса».

Фота n.v-online

Паколькі аўтар не робіць ніякіх агавораў наконт відавочнага факта, што цяпер у Беларусі творчая інтэлігенцыя (і пісьменнікі ў першую чаргу) сённяшнім рэжымам фактычна падзелены на «часных» (праўладных) і «нячасных», амаль забароненых з прычыны сваёй прынцыповай патрыятычна-дэмакратычнай пазіцыі, то даводзіцца толькі здагадвацца, каго менавіта мае на ўвазе вядомы беларускі дзеяч. Сапраўды, у асяродку творчай (і не толькі) інтэлігенцыі нямала раўнадушных, глухіх да лёсавызначальных праблем абывацеляў, якіх насамрэч інтэлігентамі назваць нельга. Але колькі і сапраўдных творцаў, хто ўвесь свой талент і нястомную працу аддаюць слугаванню Беларусі, яе будучыні! Змаўчаць аб гэтым — па меншай меры некарэктна.

Не магу прыняць меркаванне, што «в белорусской художественной литературе практически отсутствует историко-героический жанр», на якім выхоўваецца нацыянальная свядомасць беларуса. Аспрэчваюць прыведзенае сцвярдзенне шматлікія цудоўныя творы выдатных майстроў прыгожага пісьменства, якія стварылі ўражальны мастацкі летапіс Бацькаўшчыны, раскрылі айчынную гісторыю ад самых старажытных яе вытокаў да падзей сучаснасці ва ўсёй яе складанасці і драматычнасці. І паперадзе ўсіх — магутная постаць сучаснага класіка, першаадкрывальніка многіх, раней малавядомых старонак у летапісе Радзімы Уладзіміра Караткевіча.

Не проста хаця б пералічыць «самыя-самыя» імёны пісьменнікаў, хто таленавіта і ўдумна змагаецца сваім пяром за вяртанне народу гістарычнай праўды, выхаванне нацыянальнай годнасці і вызначае сапраўдны твар сучаснай літаратуры. Ці ж

можна не заўважыць, да прыкладу, яркіх, захапляльных кніг мастацкай і дакументальнай прозы Уладзіміра Арлова («Таямніцы Полацкай гісторыі», «Дзень, калі ўпала страла», «Адкуль наш род», «Асветніца з роду Усяслава»? А колькі новага даведаліся мы з раманаў Вольгі Іпатавай «Прадыслава», «Агонь у жылах крэменю», «Чорная княгіня», «За морам Хвалынскім», «Залатая жрыца Ашвінаў», «Вяшчун Гедзіміна», «Альгердава дзіда», «Апошнія ахвяры свяшчэннага дуба», «Знак вялікага магістра»? Даследчыцкая карпатлівасць і дар апавядальніка ўкладзены ў ажыўшыя фрэскі мінуўшчыны ў творах Эрнэста Ялугіна («Мсціслаўцаў посах», «Апошні князь», «Ідзі і кажы», «Без эпітафіі»), Леаніда Дайнекі («Меч князя Вячкі», «След ваўкалака», «Жалезны жалуды»), Генрыхы Далідовіча («Кліч роднага звона»), Васіля Якавенкі («Пакутны век»), Віктара Карамазова («След на зямлі і поўня ў небе»), Уладзіміра Бутрамеява («Вялікія і славытыя людзі беларускай зямлі»), Радзіма Гарэцкага («Ахвярую сваім «Я»»), Лідзіі Арабей («На польмі любові»), напісанай крывёю сэрца паэмы Зянона (Пазыняка) «Вялікае Княства».

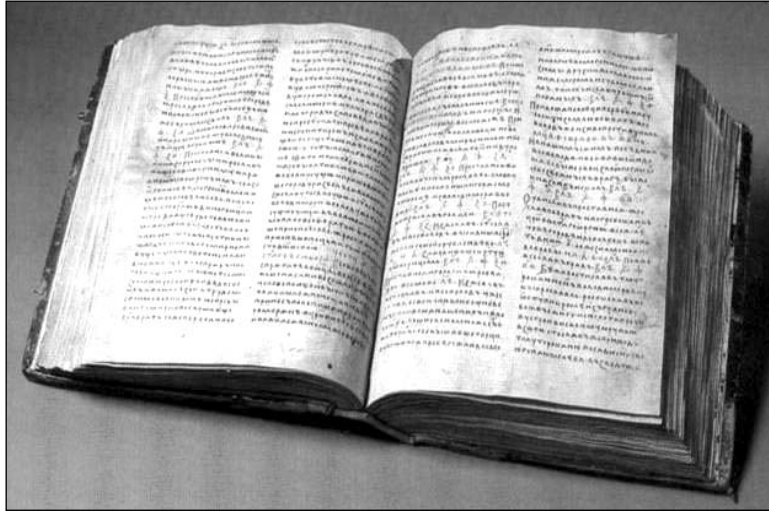
Творы таленавітых сучасных пісьменнікаў годна працягваюць справу не так даўно пакінуўшых гэты свет знаных папярэднікаў — Івана Шамкіна («Вялікая княгіня»), Алеся Асіпенкі («Святыя грэшнікі»), Алега Лойкі («Францыск Скарына, або Сонца Маладзіковае», «Скарына на Градчанах», «Як агонь, як вада», паэмы «Белая вежа», «Лясун»), Кастуся Тарасова («Памяць пра легенды»), Валянціны Коўтун («Пакліканья»), Уладзіміра Случанскага (раман «Драбы»).

Менавіта на захаванне нашай гістарычнай памяці і нацыянальнай свядомасці працуе новы, надзвычай цікавы раман Алеся Пашкевіча «Сім пераможцаў» (ён нядаўна апублікаваны ў часопісе «Дзеяслоў»).

Немагчыма абысці хвалючы мастацка-дакументальныя сведчанні таленавітых землякоў, былых вязняў ГУЛАГа — і найперш Сяргея Грахоўскага («Зона маўчання», «Такія белыя снягі»), Ларысы Геніюш («Сповідзь»), твораў Васіля Быкава пра сталінскія рэпрэсіі («Жоўты пясочак», «Чырвоныя пятліцы», «Аблава»)...

Не толькі проза, а і лепшыя ўзоры беларускай паэзіі ў натхнёных вершах і паэмах найвыдатных творцаў — Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Рыгора Барадзіна, Ніла Гілевіча, Анатоля Вярцінскага, Міколы Арочкі, Генадзя Бураўкіна, Васіля Зуёнка, Уладзіміра Някляева, Сяргея Законнікава, Леаніда Дранько-Майсюка і многіх іншых паэтаў прасякнуты гарачай сыноўскай любоўю да роднай зямлі, роздумам над яе лёсам. З поўным правам яны могуць служыць дапаможнікам ў вывучэнні несакажонай беларускай гісторыі, у сцвярдзенні ідэі Нацыянальнага адраджэння!

Гэты спіс, які далёка не вычэрпвае ўсё багацце гісторыка-гераічнага пласта нашай літа-

ратуры і чамусьці не прыняты да ўвагі С. Шушкевічам, можна доўжыць і доўжыць...

А энцыклапедычныя выданні па гісторыі Беларусі, што паспелі выйсці ў 90-я гады, калі наша краіна атрымала незалежнасць? Якраз тады даследчыкі ўпершыню (праўда, ненадоўга) былі дапушчаны да архіваў КДБ і, закатаўшы рукавы, узяліся за вяртанне забароненых савецкай уладай імён і твораў беларускіх дзеячаў і пісьменнікаў. Асобнымі выданнямі ў серыі «Беларускі кнігазбор» убачылі свет больш за 50 тамоў класікаў беларускай літаратуры і вядомых гістарычных дзеячаў, гуманітарыяў, вучоных. У іх, нарэшце, загучалі галасы К.Каліноўскага, І.Дамейкі, В.Ластоўскага, Я.Карскага, Ф.У.Радзівіла, А.Станкевіча, М.Улашчыка, А.Ельскага і іншых знаных асоб мінулага. Выйшлі ўнікальныя тамы «Расстреляная літаратура», «Старажытная літаратура», «Беларускія летапісы» і многае іншае.

Непрызнанне незлічоных скаргаў беларускай нацыянальнай літаратуры, магутных постацяў стваральнікаў духоўных багаццяў народа беспадстаўна перакрэслівае тое, чым насамрэч мы маем права ганарыцца і з чым нам іспі ў лепшае заўтра. Але мы яшчэ не навучыліся бачыць і асэнсоўваць тое, што маем і што павінна стаць посахам для душы кожнага грамадзяніна-патрыёта.

Не ацэнены як след, да прыкладу, грамадзянскі і пісьменніцкі подзвіг (так, подзвіг — не пабаюся гэтага высокага слова) сучаснага старэйшыны беларускай драматургіі Алеся Петрашкевіча. Падумаць толькі: сродкам свайго жанру ён — адзін! — стварыў важкі мастацка-дакументальны летапіс больш як тысячагадовай айчынай гісторыі ад IX да XXI стагоддзя! На кожны век — па п'есе. У яго ёмістыя кнігах драм і трагедый «Здрапежаная зямля», «Воля на крыжы» і іншых яскрава паўстае сапраўдная беларуская гісторыя — гісторыя змагання за Радзіму — ад часоў Рагвалода, Усяслава Чарадзея, эпохі вялікіх асветнікаў і святых — Еўфрасінні Полацкай, Кірылы Тураўскага, Францішка Скарыны, Міколы Гусоўскага. Адны назвы гавораць аб многім: «Гора і слава» («Русь Кіеўская»), «Меч Рагвалода», «Напісанае застаецца», «Тыпограф грэчаскі і славянскі», «Прарок для Айчыны», «Крыжовы шлях на Грунвальд», «Расплата

за здраду», «Каралеўска-царская пастка», «Рупнасць дзяржаўцы», «Апошні збройны чын», «Прыласкаць і уничтожить», «Змова», «Наканавана быць прарокам».

Не спадзеючыся ўбачыць пастаноўку гэтых п'ес у тэатрах у сённяшні час — ці хаця б тэлевізійную іх версію, я параіла б усім пастарацца прачытаць іх, самім пабыць рэжысёрамі віртуальных відовішчаў па рэальных творах, бо яны даюць ґрунтоўныя веды пра нашу гісторыю ў персаніфікаваным выглядзе. А. Петрашкевіч пераканаўча сведчыць пра тое, як старажытну дзяржаву нашых продкаў нішчылі, спальвалі, заваёўвалі, апалячвалі, русіфікавалі, рабавалі то крыжакі, то польскія паны, то расійскія цары ды імператары, а потым бальшавікі. Далучалі нас гвалтам праз розныя ўніі і незаконныя акты то да Рэчы Паспалітай, то да Масковіі. Па жывым секлі, дзялілі і гандлявалі нашай тэрыторыяй, ператваралі то ў «Крэсы усходне», то ў «Северо-Западный край». Калектывізавалі, расстрэльвалі, высылалі ў ГУЛАГі, вынішчалі ў войнах і катастрофах і ў XX стагоддзі. Жорсткім, нечуваным тэрорам насаджалі на Беларусі бальшавіцкі лад розныя мясніковы, апанскія, кнорыны, імёнамі якіх, на здэк беларусам і на дзіва свету, дагэтуль названы вуліцы Мінска...

Пішу гэта, а сэрца баліць. Трэба ж: мноства майстроў нацыянальнай літаратуры ўсіх пакаленняў па крупінках, у астыльым попеле забыцця і горах завалаў сваёй наймавернай, акрыленай працай здабываюць усю свету праўду пра нас саміх, нашу гісторыю. Як можна рабіць выгляд, быццам нічога такога ў нас няма? Цяжка паверыць, што інтэлектуал С. Шушкевіч пра гэта не ведае, міжволі ўпадабляючыся «галоўнаму літаратуразнаўцу», які безапальчыйна лічыць: маўляў, нічога вартага для шырокага тыражавання беларусы не стварылі, ды і стварыць нельга на іх нехлямяжай мове...

Дарэчы, наконт тыражавання. Калі ў 30-я гады беларускіх пісьменнікаў-«нацдэмаў» расстрэльвалі ці высылалі на дзесяцігоддзі ў ГУЛАГ, то сёння ёсць іншая форма расправы: імёны нацыянальна арыентаваных творцаў і іх творы замоўчваюцца, трапляюць у негалосныя «чорныя» спісы, не друкуюцца ў дзяржаўных выдавецтвах, часопісах і газетах. Аўтары, якія не

тоўпяцца ля ўладнага карыта, змушаны на ўласныя сціплыя сродкі (а не на нейкія там міфічныя замежныя гранты) выдаваць усяго па 70–100 асобнікаў сваіх кніг у спадзевае, што напісанае ўсё-такі застаецца і будзе хоць калі-небудзь прачытана.

Мудрым і мужным, заслужаным перад Бацькаўшчынай майстрам пяра перашкаджаюць сустракацца з чытачамі, не ставяць іх п'есы ў тэатрах, не прымаюць іх кнігі ў кнігарні. З былога пісьменніцкага Дома, пабудаванага на сродкі Літфонду, выкінулі ўнікальную беларускую бібліятэку (цяпер там рэстаран), дзе былі сабраны тысячы тамоў з аўтографамі нашых літаратараў усіх пакаленняў...

Усё гэта робіцца дзеля таго, каб не дапусціць сапраўдную беларускую літаратуру да шырокай грамадскасці, вось яна і «практически отсутствует». Але гэта зусім не азначае, што ўсім, хто сябе пачувае беларусам, можна выракацца роднай мовы, не ведаць нашых мудрацоў, а потым казаць: ды ў нас нічога няма! Такі нацыянальны нігілізм, самааплёўванне толькі на руку тым, хто нішчыць усё беларускае. Міжволі ўсплывае ў памяці абвергнутая Янкам Купалам, які фактычна і распачынаў паэтычны эпос у нашай літаратуры, старая показка:

*Кожны край мае тых,
што апяваюць,
Чым ёсць для народа
ўпадак і хвала,
А беларусы нікога ж
не маюць,
Няхай жа хоць будзе
Янка Купала.*

Вялікі наш Празорца і народны Пясняр усёй сваёй геніяльнай творчасцю яшчэ на пачатку XX стагоддзя апантана працаваў на ніве гістарычнай праўды, закладваў трывалыя традыцыі для сваіх паслядоўнікаў зусім не дзеля таго, каб зараз зноў пайшло гуляць па свеце далёкае адрэальнасці «А беларусы нікога ж не маюць».

Запрашаю ўдумацца ў словы аднаго з герояў «Здрапежанай зямлі» Алеся Петрашкевіча: «Цывілізаваны свет чакае, ці хопіць у насяленцаў падманатнай расійскай тэрыторыі жадання, здольнасці і мудрасці пераадолець вякімі прывітую памяркоўнасць, абыякавасць да свайго далейшага лёсу і зрабіць вырашальны выбар — ці застацца народам, нацыяй і вярнуцца да сваіх каранёў ды, закатаўшы рукавы, будаваць сваю незалежную, вольную, суверэнную, а можа, і нейтральную еўрапейскую краіну пад Пагоняй, ці запрадацца, а затым рассяцца і расплыцца паміж чужымі. Дык не спяшайцеся ж развітацца з Радзімай, пачуйце, пачуйце не толькі Еўропу, але і саміх сябе. Пачуйце!..»

Я гатова падпісацца пад гэтымі словамі. І, ведаю, не толькі я. Спраўдзіць гэты завет здолеем толькі разам, моцна ўзяўшыся за рукі на шляху да святла.

Першадрук — «Народная воля»

▶ ВЕРШЫ

ДЗВЕРЫ ЗАМКНЁНЫЯ

Славамір АДАМОВІЧ

Чуеш, вясна!

Героям вайны за сваё

Чуеш, вясна! І чуеш, запахла крывёю
у пераходзе пад плошчай імя Кастуся!?
Чуеш, запахла ў Краіне крывавай вясною
і зарымела трывожна ў тонкіх
і тоўстых касцях!

Змоўклі пазты, як птушкі,
пачуўшы грывоты,
і на шалманах затухла на раз блатата.
Вось і настаў ён, час бруднай,
няўдзячнай работы.
Час, калі ў поле выходзіць суровы ратай.

Сеяць ён будзе крывавае зерне тэрору,
ды не таму, што не мае з чаго сабе жыць.
Проста ёсць Гонар, які патрабуе адпору
гвалту і здзеку з таго, што мы
хочам любіць!

Гэты ратай, гэты сейбіт сталёвай
карцечы,
працу сваю распачаўшы, не кіне яе
аж да пары, калі ўрэшце расправім мы плечы
і на магіле варожай свой гімн запяем.

Чуеш, вясна! Гэтым разам
кывавыя кветкі
будзеш ты бачыць на кожным
абжытым двары
і, заціскаючы ў пальцах лязо
ленінградскай жылеткі,
крокі апошнія зробіш з лядком у нутры.
2011, Менск

Пра слабасць

Надта ж хочацца быць слабым,
вельмі хочацца зніжкавец
і любіць сябе ў промнях славы,
а ў палітыцы — спраўна лявець.

Бо ад слабага хто там чакае
грозных подступаў і вымог?
Слабых любяць і прывячаюць,
толькі моцным — ні на парог!

Слабых лашчаць, у слабых песцяць
слабасць, быццам бы гонар які,
а як толькі слабы ўвакрасне —
рэжуць моцнага на рамяні.

Вось чаму я і гэтай восенню
час ад часу хачу слабеець...
Толькі ўсё гэта думкі ўскосныя,
не чакайце — буду мацней!

8 лістапада 2010, Менск

Добрага дня добраму целу!
Целу такому аддаў бы любоў
сваю да апошняй кроплі даспелай,
а калі трэба — і сваю кроў!..

Будуючы свой беларускі Рым,
вучыся адразу, як бараніць,
бо калі вораг ужо ў двары,
адно застаецца — яго біць!..

Ну нарэшце і я стаў дарослым:
грошай зарабіў, стаўлю помнікі
па бабе з дзедом, па дзядзьку, па хросным;
даводжу да ладу сямейныя хронікі...

Свой дзень святкуй са зброяй у руках
і з кветкамі, і з песняй...

Усё астатняе пайшло далёка нах,
каб МЫ ўвакраслі...

Рэкламу пра два флаконы ў адным,
дальбог, прыдумалі нашы:
і два «языкі» ў нас, і дзве душы —
заўсёды і нашым, і вашым...

Знак сонца — свастыку — як ні забараняй —
не забароніш, не забаніш словам!
Не мае сілы ні сіён, ні райх
над вечнасцю, праменнай адмыслова...

Курасоўшчына. Кастрычнік. Першы снег.
Я заўчора крыху выпіў з землякамі,
а пасля карцела здзейсніць цяжкі грэх —
толькі змучыўся, блукаючы кругамі...

Дзверы, замкнёныя на ключы

...і гэта ўсё, што ты змог у свае 25 —
назвацца пазтам?

Ты думаў, на пазтычнай ніве
выжыць прасцей,
чым ваяваць з моцнымі гэтага свету?..

Не, мне не шкада, пішы сабе,
але ці гатовы ты
аднойчы адзін на адзін за домам
Ваньковіча
выстаяць супраць жалезнага прэнту?

Бач ты, які рызыконт, зарымела душа
маладзёна

да пазтычнае славы,
ці, можа, здалось наўскідку,
што хлеб свой надзённы
лягчэй зарабіць, калі наблатыкацца
шрайбаць
сякія-такія пісьмёны?

Юначы зялёны!
Я мушу сказаць табе коротка, як адрэзаць:
пакуль не адчуў ты подыху роднай
зялёнае пушчы,
не варта ляпіць з аскалёпкаў чужы развін-
тажаны дрэздэн.

Паззія — не прастытутка,
не спіць яна з кім папала,
бо, як любіў казаць адзін мой
барысаўскі сябра,
які родам з Буды крывіцай, — тутка
нават каханна мала,

так што, бывае, лепш бы пазту зарвала,
каб голас ягоны, а тым больш словы,
пакладзеныя на паперу,
не адбіралі ў людзей апошнія
дробы веры
ў прыгожае,
у гарманічнае суаднясенне словаў, думак,
інтэнцый
у глыбінях эмоцыяў
і на пад'ёме да метафарычных
фартэцыяў!

Малады чалавек, не трэба,
лепш не цявіце.
Лепш насычайце кальцыем свае
маладыя ж рэбры.

Пішыце штодня ў дыярыюш
і дасылайце каханым
пісьмы звычайнай поштай.

Займіцеся ўласным стылем
і выхаваннем пагарды
да цэлулоідных рэчаў,
і перш чым падаць голас
у каралеўстве Паззіі,
прыслухайцеся да таго, што, магчыма,
ёсць у вас — у табе...

Чуеш? Здаецца, яно прасіпела нешта такое
цмянае,
а ты паспрабуй цяпер запісаць гэта
ў белым полі
А-4 фармату
прыгожымі складнымі фразамі,
бліскуча зарыфмаванымі,
і, можа, тады адчыняцца
дзверы, замкнёныя на ключы...

16 чэрвеня 2011,
у рэжыме Палярнага Дня

Байкот!

Усяму, што расслабляе,
абнадзейвае і знішчае павагу
да саміх сябе — байкот!..

Тым, хто лічыў цябе «дэмакратам»
— байкот!
І тым, хто «антысэмітам» — байкот!
Байкот недавяркам з усіх бакоў
і тым, хто гатовы праліць тваю кроў!

Байкот свалаце так званай маральнай!
Байкот «праўдалюбам» кодлы
кабальнай...

Калі ты мужык — заяві байкот!
Інакш — толькі станкавы кулямёт!..

Пасля байкату — суровы кулак
у лепшым выпадку, а ў горшым — так-так —

вайна на вуліцах гарадоў,
хаос рэвалюцый, нявінная кроў...

Байкот! — калі хочам добра для ўсіх.
Байкот! — каб вылучыць гэты звiх
гісторыі ў цэнтры Еўропы старой...
Байкот! — я сказаў, хто не згодны
са мной?..

Ну, хто яшчэ на выбары,
каб жыць і далей у прахОдным двары?
7 чэрвеня 2010

У пяцьдзясят, як і ў дваццаць пяць,
гатовы я любіць і нават закахацца,
і раздаваць з энергіяй нястомнай
любоў сваю жывую бессаромна!
Валодаю я толькі тым адным,
што ведаю, як цалаваць перадусім...
Ё таямніца простая ў мяне:
любі заўжды як-быццам на вайне.
Ты і яна, і ў вас адна хвіліна
на ўсё пра ўсё, і не забыць пра сына, —
таго, які ўжо прыйдзе на вайне,
ды без цябе, пазт, ды без цябе...

7 сакавіка 2011,
Курасоўшчына, Менск

Чытаючы біяграфіі
Марыі і Кнута Гамсунаў

Сустрэць нарэшце сваю Марыю,
гэта радасць вялікая.
Марыя ў дзень апошні памые
і радню на хаўтуры паклікае.

Яна народзіць, яна ўздадуе
тваіх нашчадкаў; твае ідзі
кухонным клопатам не зруйнае, —
імі мацней чым ты захварэе.

Твая Марыя — твой скарб да скону;
яна любога цябе стрывае;
яна, калі што, зберажэ ад спарону
тваё жыццё, бо яна кахае.

5 ліпеня 2010,
запалярная Нарвегія

Я рабіў бы табе прыемнае,
цалаваў бы, напрыклад, ножкі,
спадзючыся на ўзаемнае
пачуццё, і яшчэ трошкі...

Думаю, ты была б задаволена, —
больш за тое — пела б ад радасці...
Было б табе мною ўсё дазволена,
акрамя аднаго — духам упасці.

Бо жыць са мною, тым больш у любові —
трэба моцныя воля і нэрвы...
Я не люблю браць жанчыну з боем —
люблю любіць яе без пярэрвы.

Я рабіў бы табе, жанчына,
добра-добра, да радасных слёзаў,
толькі і ты не забывайся
пра свайго мужчыну
і час ад часу купляй яму новыя лёзы.

24 ліпеня 2011

Мы супраць, таму што мы за сваё,
сваё без папраўкі на ўмовы —
спыняем раны свае залізаць,
а потым ізноў на ловы.

Варожая згряя спрабуе нас
узяць на нашых тэрэнах,
ды толькі вазжак прахрыпеў нам: атас!
трымаць адкрытай арэну!

У нашых пушчах толькі сукі
для сук перакінутых знойдуцца.
Хай мы ваўкалакі, ды не прусакаі,
і вораг пад намі зойдзеца...

8 сакавіка Славамір АДАМОВІЧ адзна-
чыў сваё пяцідзясяцігоддзе. Шчыра жада-
ем яму моцы, радасці і кахання!

▶ ФРАГМЕНТЫ

У СВЯТЛІЦЫ КНЯЗЯ ІЗЯСЛАВА

З РАМАНА «РУРЫКАВІЧЫ І РАГВАЛОДАВІЧЫ»

Беларуская гісторыя і культура такія даўнія, разнастайныя ды багатыя, што ў іх кожны год шмат значных юбілеяў. Вось і сёлета. Самы вялікі! 1150 гадоў! Не, не Полацку, а толькі таму часу, якім пазначана, што крывіцкі горад быў ужо! Значыць, маці гарадоў нашых... Каб зацікаўленым больш даведацца пра гэта, варта зазірнуць у грунтоўныя гістарычныя даследаванні Г. Штыхава, М. Ермаловіча, У. Арлова.

Я заканчваю раман пра лёс шасцярых дзяцей наўгародскага, а потым вялікага князя кіеўскага Уладзіміра і полацкай князёўны, а затым вялікай княгіні кіеўскай, а ўрэшце ізяслаўскай ці полацкай манахіні-чарніцы Гарыславы-Рагнеды-Анастасіі. Прапаную ўвазе чытачоў старонкі з гэтага твора — пра тое, як і чаму мог Уладзімір другі раз наведацца ў тагачасны Палацек. Да сына Ізяслава...

Генрых ДАЛІДОВІЧ

1

— Бачыш, журніі (маркотны) я. Турбота важкая пагнала мяне з Кіева, — пасля нядоўгага маўчання пастукаў вялікім пальцам па сталае Уладзімір. — Напасць вялікая насоўваецца на мяне і хутка наляціць хмарай чорнаю...

— Зноў — печанегі? — здагадаўся Ізяслаў. Яны вось ужо каля ста гадоў трымаюць Кіеў у напрузе. То нападаюць, то саюзяцца, але саюзнікі ненадзейныя. Цяпер ярыя Уладзіміравы ворагі. Першы раз маглі расправіцца з ім, калі яго бацька заваёўваў балгарскія землі (каля 968 г. — *Аўтар*.) і яны асадзілі ў Кіеве княгіню Вольгу з унукамі. Праз гады чатыры яны па нашэсце і подкупі візантыйцаў падпільнавалі яе мужа, Святаслава, калі ён вяртаўся дамоў, і загіблі яго. Ужо некалькі разоў уступаў з імі ў бой і Уладзімір.

— Печанегі, сын. Восем іхніх каленаў збіраецца, каб расправіцца са мной. Ворагі даўнія, воі смелыя і лютыя. Вось еду ў Ноўгарад сілы збіраць для адпору. Можна, і ты падсобіш? Хоць дружынай?

— Ты добра ведаеш: сілы вялікай мы не трымаем, — адказаў Ізяслаў. — Ды нам ніхто не пагражае, і мы вайны ні з кім, як ты даў наказ, пачынаць не будзем. Мы — аратыя, дойдзі, кавалі, гарбары, каменшчыкі, рыбаловы, паляўнічыя, купцы. Дзетак кэмных вучым чытаць і пісаць.

— Ты — дбайлівец, добра агаспадарыў Палацек. За кароткі час ён стаў людны, — згадзіўся Уладзімір, змоўчваючы, што той, стары, Полацк разбурыў і папаліў ён. А каб не спустошыў, не абязлюдзіў, то сёння ў ім было б каля 10 тысячаў насельнікаў, што зрабіла б яго вялікім горадам нават на далёкіх прастранях. — Спраўна гаспадарыш, разумна з суседзямі ладзіш. І з варагамі дружбуеш. З радні Олава Тругвасана жонку ўзяў. — І пакрыўджана: — На вяселле бацьку не паклікаў...

«Думаў паклікаць, але маці і баяры адгаварылі, — мог адказаць Ізяслаў. — Сказалі: не трэба тут ён. Не будзем кланяцца яму. Ды тады, на гулянні, што магло б быць? Ці абшлось б без помсты, без нажа якога-небудзь смельчака альбо без атруты кухара?! А гэта — новая бітва...»

Іначай апраўдвацца Ізяслаў не стаў.

— Ладна, — незаславіла прамовіў Уладзімір. — Не будзем жыць толькі з крыўдай і помстай! Але ведай: не будзе мяне (пава-

шаму, ліхадзея для Палацэска) — цяжка стане і табе, сын... Ты — адрэзаная скіба, ды я берагу і цябе... Ты — усё ж мой сын, Рурыкавіч. І дзеці твае будуць Ізяславічы-Рурыкавічы. Адно дрэва. Ці мо і ты лічыш: ты, як і Святаполк, — не мой, а Яраполкаў?

— Не, я так не лічу. Я, як нікому, веру маме. Выбачай, яна сказала мне, што хацела выйсці замуж за Яраполка, але дасталася табе цнатлівая... Таму дазволь выказаць табе просьбу запаветную, вялікі князь-бацька, — Ізяславу мільгнула думка спажыць бацькаву лагоднасць (а той ажно павесалеў, калі нарэшце пачуў жаданае слова). — Вярні нам Віцебск і Усвят. Цяжка нам без іх. Замінка вялікая па Заходняй Дзвіне ў дняпроўскі шлях з варагаў у грэкі. Клянуся: ні Ноўгараду, ні Кіеву перашкоды ад гэтага не будзе.

Уладзімір лагодна ўсміхнуся, пахітаў галавой:

— Во-во! Не зусім дарэмна перасцерагаюць мае баяры: ты ўжо асмакаваўся княжыць, набіраець сілу. І хочацца ўсё больш і больш. Грозен, сын, становішся! Ды з палацескімі памяццю і гонарам! Усвяты і Віцебск цябе яшчэ больш амацуюць, адкрыпоць шлях на Смаленск... Ды і небаяска Пляскову (Пскову) і Ноўгараду...

— Нам трэба ўсяго толькі звязаць канцы разарванага.

— Разумею, усё разумею, сын, — уздыхнуў Уладзімір. — Як ужо сам ты пераканаўся, я не проста саслаў цябе на край крывіцка-палацескай зямлі, дазволіў там мець свой град — Ізяслаўль. Я хацеў пабачыць, як на цябе паглядзяць вольналюбівыя дрыгавічы. Калі ўпусціў цябе ў Палацек, то ты ўзвысіўся — пад тваёй рукою апынулася нямала памежных, а то і дрыгавіцкіх зямель уніз па Свісла-

чы, за Менск і Нямігу, па сушы (Лагойск), па Бярэзіне (Барысаў). У іншы бок — да Дняпра (Орша, Копысь, — устаўкі з назвамі гарадоў мае; даследчыкі маюць розныя думкі, калі, як гэтыя і іншыя гарады апынуліся ў складзе Полацкай зямлі. — *Аўтар*.), па лясы з аўкштайтамі і па азёры з латгаламі. І табе мала гэтага? Святаполк з Турава вушы мне прагудзеў: ты прагна і на некаторыя іншыя дрыгавіцкія абсягі ўжо замахваешся! А хіба ты з маімі даннікамі, радзімічамі, не шпэчашся? — паківаў перад ім пальцам. — Аспярожна, сын! Не перабольш! Ты і так немалую дзяржаву маеш! Пакінь мроі, каб злучыць палацескіх, а то і ўсіх крывічоў, дрыгавічоў і радзімічаў насуперак Кіеву! Буду я жывы ці не, а гэтага Кіеў ніколі не дапусціць!

— У мяне няма такіх мрояў, — апраўдаўся Ізяслаў.

— Калі няма ў цябе, то будуць у тваіх наступнікаў, — пераканана сцвердзіў Уладзімір. — Я табе скажу больш: мае баяры былі не супраць даць табе Палацек, але яны скрыгочуць зубамі, што ён не ў нашых руках, а сам па сабе і расце, мацуецца. Дык май тое, што маеш: іначай страціш і яго. Не скажу, спраўны гаспадар, але будзь яшчэ і спраўны палітык. А што да Віцебска і Усвят, то... Не пра іх мне цяпер баліць галава, а пра вайну з печанегамі. Дык пакінь сям'ю ў цябе, а сам пайду да наўгародцаў, чудзі, весі, каб набраць там сілы. Ды і з маімі «любімымі» варагамі трэба паразумецца...

А за гэты час, думаю, прыйдзе падмога з Растова, ад мурамы, вядічаў, куды паслаў баяраў.

«І ты, бацька, не такі ўжо дальнабачны палітык, — не цярпелася сказаць Ізяславу. — Пралічыўся ты. І не раз. З варагамі не паладзіў яшчэ тады, калі яны памаглі табе ўзяць Палацек, сесці ў Кіеве на вялікакняжскім пасадзе, а ты іх падмануў. Меўся даць ім па дзве грыўны з кожнага кіяўляніна — і не даў. Столькі цягнуў ката за хвост з абяцанкамі, што яны са злосці плюнулі і сыйшлі ў Візантыю. А ты наўздагон паслаў грамату базілеўсам: асперагайцеся гэтых ваўкоў, не пакідайце іх гуртам, а падзяліце іх і разашліце па розных мясцінах! Мог мець падмогу і ад ляскага Баляслава, але той у крыўдзе: ты адмовіў яму ўзяць за жонку дачку Прадслава. А шлюб гэты быў бы вельмі выгадны табе. Дый Ноўгараду будзе няпроста дапамагчы: на паўночныя яго землі хлынулі нарвежцы і ці не скарэйлі ўжо Ладагу».

— Вось што, сын, — папрасіў Уладзімір. — З «маімі» варагамі буду сам дамаўляцца, а ты складзі грамату да Олава Тругвасана. Папрасі пакінуць Наўгародскую зямлю ў спакоі і памагчы мне. Калі не самому, дык сілай іншых конунгаў і ярлаў (як пазначаюць даследчыкі, новая вырашальная бітва Уладзіміра з печанегамі адбылася ў 997-ым. Значыць, ён мог наведацца ў Полацк у снежні 996-га. — *Аўтар*.)

— Напішу, — не мог не згадзіцца Ізяслаў і заадно падступіўся

да яшчэ адной запаветнай сваёй мары. — Дазволь, князь-бацька, папрасіць у цябе яшчэ пра тое, што ад цябе не патрабуе ніякіх турбот... Табе трэба сказаць толькі адно слова: «згодзен»...

Той схмурыў бровы: мабыць, адчуў, якая яго просьба.

— Пра хрысціянскую міласэрнасць тваю шырока ходзяць легенды, — пачаў захвальваць Ізяслаў. — Дык праяві яе і да мяне з маці. Не супярэч, каб яна жыла ў Палацеску.

Уладзімір незадаволена памаўчаў, а затым пазлараднічаў:

— А хіба ты не парушаеш мой наказ? Хіба не часта бачышся шпэчашся з ёю?

— Які быў бы я сын у вачах палацескага, ізяслаўскага і іншага людю, каб заняў гаротную маці? — У Ізяславым запытанні быў і схаваны папрок. — Які чалавек? Хрысціянін?

— Яна ненавідзіць мяне?

— Зусім не. Яна і за цябе моліцца.

Уладзімір ажно ўстрапянуўся ад такой нечаканасці, зноў, але на гэты раз задумліва памаўчаў, а затым раптоўна перакінуў віну на яго:

— А чаму ты пра гэта ў мяне просіш? Чаму не ў вашага япіскапа? Яна — манашка. А дзе жыць ёй, тут альбо ў Ізяслаўлі, пра гэта найперш рашае ён, яе пастыр... Выбачай, але мне няма часу на размовы з ім... Нават выслухаць яго скаргі на тое, што ты не зусім шчырун новай веры...

— Я не насаджаю яе гвалтам, — не столькі апраўдаўся, колькі патлумачыў Ізяслаў. — Ды нельга ж так — узяць і ўсё па-жывому перасекчы. Трэба ж, каб і засталася нейкая павязь з даўнім.

— Але нібыта шмат патураеш старавернікам.

— Як кажу, — спакойна, са знакам нязгоды адказаў Ізяслаў, бачачы, што цяпер бацьку мала цікавіць, як ён адносіцца да новай веры. Тым больш ведае, што новую веру прапаведае больш за іншых маці. — Ну, як быць супраць вешчуну? Яны не толькі моляцца, пяюць песні старым багам, але і стараюцца прадказаць ліха і бяду. З імі, як ведаю, ряцца і ўсе хрысціянскія ўладары. Канечне, яны не ўратаюць ад засухі ці ліўняў, ад чорных хвароб. Ды чалавеку лягчэй, калі яму нехта хоць паспачувае. А як не паважаць зялейнікаў, якія ведаюць сакрэты лекавых зёлак і, бывае, добра лечаць? Не бачу бяды вялікай ад варажбітоў, баянаў, абярэжнікаў. Без іх сумней жылося б. А вясельля і сумныя святы: Каляды, Масленіца, Гуканне вясны, Сёмуха, Купалле, Дзяды? Хіба гэта горш, страшней, чым некалі ў Рыме, дзе цешыліся крывавымі баямі, забойствамі гладыятараў?! Ну, а пра вядзьмакоў, ваўкалакаў — гэта найбольш паданні і казкі. Але і яны трэба. Япіскап наш прапаведае пакорлівасць, а сам нецярыпімы, абзывае дзікунамі...

— І мяне, думаеш, Канстанцінопаль усё яшчэ не лічыць дзікуном? — усміхнуўся Уладзімір. — Лічыць. Бо для яго ўсе славяне

цёмныя і адсталыя. І няхай сабе фанабэрыцца. А мы яму ўцерлі нос. А далей — яшчэ больш... — Усміхнуўся: — Хоць і мы — не лепшыя... Не лічым, апроч Кіева, Палацэска і Ноўгарада, не толькі язычнікаў, але і іншыя плямёны няваротымі людзьмі? Бо нават не нашымі дзядамі заведзена: калі хочаш каго падуладзіць, спачатку пачынай яго знеслаўляць, прыніжаць, а сябе ўзвышаць... А раз ты вышэйшы, то і маеш права на іх. Каб абчалавечыць... Вось таму і ваш япіскап нецярыпімы... Хоча хутчэй стаць пастухом над паслухмяным статкам...

— ...Не чапаю тых, хто па старому звычаю спальвае цела нябожчыка і попел у скрыначы выстаўляе на перакрыжаванні дарог, — Ізяслаў перавёў гутарку на іншае: — Але строга караю многіх гажэнцаў. Тых, хто забівае жонку нябожчыка і спальвае разам з ім. Не дазваляю кроўную помсту, біць удаву, калі яна ў плакальніцу мала налье слёз. Забараніў дзецям і ўнукам вывозіць у пушчу і пакідаць там састарэлых, нямоглых бацькоў і дзядоў. Натхняю адступіцца ад такога дзікунства, а шановаць старых. Як магу, стараюся, каб было чым болей пісьменных людзей. І іх ужо нямала. Ужо не толькі я ці многія баяры, але і нямала мужоў знатных пішуць адзін аднаму на бяросце граматы. А навучаным напісанню отракам загадваю запісваць ад мудрых старцаў пра знакі начнога неба, зорак, прыкметы надвор'я, пра тое, што і калі трэба сеяць ды садзіць. А каб новая вера глыбей укаранялася, япіскапу патрэбны не столькі нараканні, гнеў, садзіць люд у цёмнае і сырое падзямелле на ланцуг, а больш праяўляць цярыпімасць, спагаду, любоў душой і словам Божым... Хоць калі вядзьмары ці вядзьмары звязваюць за спіной рукі, начэпліваюць на шыю цяжкі камень і кідаюць у ваду, то ён гэтага нібы не бачыць... А гэта ж — самасуд, чаго не павінна быць у дзяржаве... А што да новых храмаў, то ідзём яму насустрач: хутка пачнем будаваць дзве царквы святой Багародзіцы: адну — у Друцеску, другую — тут.

Уладзімір нічога асобна не сказаў пра аднаго са сваіх назірачоў-даносчыкаў. Пасля дастаў з сярэдзінай кішэні каптана аksamітны бурчаквага колеру каптурчы і з гарэзным бляскам у вачах падаў яго сыну.

— Пацягні за гэтыя шнурочки, — паказаў вачыма.

Ізяслаў тузнуў за шаўковыя павязкі — каптурчы раскрыўся, а там — пячатка. Дастаў яе, а на ёй пацеркамі абазначана колца, а ў ім — княжацкае клейна і яго імя па-грэчаску, напісанае кірылаўскімі літарамі. Значыць, адобранае ў самім Царгорадзе.

— Вось цяпер, сын, ты — паўнапраўны князь, — хацеў парадаваць Уладзімір. — І нашгадкі твае будуць паўнапраўныя. Значыць, любімая табой з маці Палацеская зямля — вольная, паўнапраўная дзяржава: вы ўжо не на словах, а вось докажам для ўсіх краёў прызнання і Кіевам, і Візантыяй!

ПАМЯЦЬ

18 (10)

▶ ЗГАДКІ

ПАМІНАЛЬНАЯ МАЛІТВА,
АБО ЗАПОЗНЕНАЕ РАЗВІТАННЕ

Уладзімір СІЎЧЫКАЎ

Тэлефонны званок Валянціны Аксак заспеў мяне перад уваходнымі дзвярыма ў ПЭН-цэнтар. Прасіла яна сказаць для «Радзе Свабода» колькі словаў на адыход у лепшы свет Ванкарэма Нікіфаравіча, і навіною гэтую проста агаломшыла мяне. Папрасіў паўзы, нібыта каб зняць верхнюю вопратку і працерці затуманеныя з марозу акуляры, а тым часам ліхаманкава спрабаваў усвядоміць пачутае і пастарацца хоць звольшага прымірыцца з нялітасцівай рэаліяй.

Што мог сказаць?

Тое, што бясконца смуткую, бо чалавек гэты быў у пэўны час досыць блізкі мне і, як мог, паспрыяў у літаратурным навучанні і творчым росце. Што даў мне разгорнутую, на дзве старонкі машынапісу, рэкамендацыю на ўступленне ў Саюз беларускіх пісьменнікаў. Што прыемна дзіўляла мяне тое, як цяжка і далікатна ваджаўся ён з намі, тагачаснымі студэнтамі-філолагамі, пачаткоўцамі ў літаратуры...

Сустрэкаліся мы з ім і на прыступках агульнага alma mater, і ў аўдыторыях філалагічнага факультэта на вуліцы Чырвонаармейскай, і ў кавярні Дома літаратара. За гонар лічыў я запрашэнні ў дом вельмі далікатнага і абаяльнага чалавека, патомнага інтэлігента, прызнанага перакладчыка і крытыка, літаратуразнаўцы і кінасцэнарыста. Пра літаратурны ўзаемасувязі дазнавацца ад яго можна было

Фота з архіва аўтара

Нугзар Каберыдзе (Грузія), Уладзімір Сіўчыкаў і Ванкарэм Нікіфаравіч на семінары перакладчыкаў у ДOME творчасці «Іслач», 1989 год

не адцягнена-абстрактна: яны ладзіліся навідавоку — удзельніцаю творчых семінараў была і аспірантка, балгарка Венета Георгіева-Козырава з Габрава, з адной з сусветных сталіц гумару.

Авось сумная вестка з Чыкага пра адыход Ванкарэма Валяр'янавіча, ведаю, ударыла нібыта абухом не толькі мяне. Але чамусьці, пэўна, крыху крамольна, падумалася: «Можа, і добра, што дазналіся мы на Беларусі пра гэта запознена, што, нягледзячы на сучасныя мажлівасці сувязі, тужлівая вестка прыйшла з-за акіяну толькі праз тры месяцы». Гэта крыху змкішыравала боль ад страты і заўсёднае, непазбежнае ў такіх выпадках адчуванне вінаватасці.

Ванкарэм Валяр'янавіч быў аўтарам паўсотні сцэнарыяў дый інсцэніровак тэлевізійных і дакументальных фільмаў. Герой аднаго з іх Рыгор Барадулін прыгадваў, што Ванкарэм Нікіфаравіч, як абазначы мінчук, уведзіў яго, ураджэнца Вушачыны,

не толькі ў сталічнае жыццё, але і ў літаратуру, дапамагаў літаральна ва ўсім.

Гэты досыць рэдкі талент добраазначанага сталкера, тактоўнага правадніка могуць засведчыць і многія іншыя літаратары, выдаўцы, навукоўцы, рэдактары, журналісты, якім пашчасціла сустрэцца, сумоўнічаць і працаваць поруч з нястомным рупліўцам на ніве беларускае і не толькі айчыннае культуры і прыўкраснага пісьменства. Балгарскі ордэн Кірылы і Мяфодзія (на Беларусі толькі чатыры ягоныя кавалеры!) ёсць адзнакаю шматгадовай перакладчыцкай працы на глебе славяншчыны, а калі сягнуў за акіян, дык дасканала спасцігнуў Ванкарэм Валяр'янавіч і культуры новага месца жыхарства. Але і ў далёкім Ілінойсе нястомна прапагандаваў ён беларушчыну, намагаўся, каб беларускае жыццё там ажыўлялася.

Шчыраваў як журналіст, пісаў літаратуразнаўчыя артыкулы, ук-

лаў зборнік драматургіі беларускіх эмігрантаў «Урачыстасьць у садзе», перакладаў на расійскую мову поэзія творы Васіля Быкава, адкрываў іх расійскамоўнаму чытачу.

Ахвотна дзяліўся ён сваімі напрацоўкамі і творчымі здабыткамі. Электронная пошта аператыўна прыносіла пераклады быкаўскіх апавяданняў і прыпавесцяў («Желтый песочек», «Пригорок», «Полководец», «Подаренная жизнь», «Хвостатый», «Свобода», «Оборонка», «Маленький красный цветочек»), калі ўкладаў я том выбранага для маскоўска-цвярскага выдавецтва «Мартин». Больш за тое, падахвоціў ён і мяне перакласці на расійскую мову прыпавесць «Кошка і мышка», а потым і апублікаваў яе ў адной з чыкагскіх газет, зладзіў тым самым маю першую заакіянскую публікацыю.

Цешуся з тае прычыны, што змог хоць крыху аддзячыць свайму літаратурунаму настаўніку — друкавацца пачаў ён якраз у

год майго нараджэння. У пэўны час удалося завабіць яго да падрыхтоўкі і выпуску анталогіі грузінскай дзіцячай літаратуры «Дружная з сонцам» у выдавецтве «Юнацтва». Пазней паспрыяў яму усталяваць кантакты з рэдактарамі часопіса «Дзеяслоў», у якім неўзабаве з'явіліся некалькі нікіфаравічавых артыкулаў і эсэ, прысвечаных Алесю Адамовічу, Васілю Быкаву, Уладзіміру Дубоўку.

У полі ягонага зроку практычна не было выпадковых ці малазначных постацяў. Цікавілі яго і займалі, акрамя ўжо згаданых карыфеяў, творчасць Марка Шагала і Стэфанію Станюцы, Аркадзя Куляшова і Івана Мележа, Івана Пташнікава і Янкі Сіпакова...

Дый і ягонае імя і імя па бацьку былі настолькі рэдкія і адметныя, што дастаткова было прамовіць у літаратурных колах толькі іх, без прозвішча, ці нават толькі кароткае — як пароль — Рэм, становілася зразумелым, пра каго ідзе гаворка.

На вялікі жаль, перапіска наша паступова затухала: ён азваўся нават па электронцы ўсё радзей, а я не асмелваўся назаліць...

Днямі пераглядаў свае архівы. Покуль што не адшукаў некаторыя фотаздымкі, затое знайшоў рукапісныя пісьмы, ужо згаданую рэкамендацыю ў творчую суполку. Пагартваў біябібліяграфічныя і іншыя даведнікі, — і глыбока засмуціла мяне, што працягтыя ці то юдафобіяй, ці то прагаю палітычнай помсты за эміграцыю ў ЗША выдаўцы і рэдактары 18-томнай «Беларускай энцыклапедыі» не змясцілі нават самай сціплай персаналіі пра найшаноўнага інтэлігента, эрудыта дый (іронія лёсу!) энцыклапедыста.

Але, напэўна ж, нездарма слова «свет» фігуруе ў найменнях ягоных кніг-манаграфій «Усяму свету — свой дар» і «Дарогі ў шырокі свет».

Імя ж «Ванкарэм» дагэтуль гучыць мне як сакральны напамінак. Упэўнены, што творчая спадчына непазбыўнага патрыёта і разам з тым грамадзяніна свету Ванкарэма Нікіфаравіча будзе яшчэ належна расчытаная і як след ацэнена.

19 лютага 2012 г.

НАС БЫЛО МНОГА

ДЗЁННІКАВЫ ЗАПІС АД 6 МАЯ 2011 ГОДА. ПЯТНІЦА

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

«У гэты панядзелак, перад Радаўніцай, пахавалі Валю Коўтун. Генрых Далідовіч пра яе цёпла напісаў у «Народнай волі». «Адходзіць наша пакаленне», — падумала я пад вечар і зразумела, што гэта гатовы радок верша».

Даўні маладосцеўскі здымак мне падарыў той самы Генрых, мой сусед па лясагорскай дачы. Мiane, настаўніцу, толькі што прынялі ў Саюз пісьменнікаў. На мне белаблакітная крымпленавая сукенка (хаця крымплён ужо выходзіў з моды.) Мабыць, адбывалася якась літаратурная імпрэза. Хто быў ініцыятарам зняцца — не памятаю. Хутчэй за ўсё — Уладзімір Крук, ён умеў не толькі падгледзець цікавы кадры, але і звесці ў кампанію блізкіх па духу людзей. У цэнтры,

як і належыць, — старэйшая, Эдзі Агняцвет.

Адгэтага здымка вее цеплынёй і прыязнасцю. Многія з нас калі не сябравалі, то проста часта сустрэкаліся. У Раі на плошчы Якуба Коласа не раз спынялася, жывучы ў Плешчаніцах. У Жэні на Ульянаўскай даводзілася начаваць у 80-х, калі на новай працы — тэлебачанні — адбываўся якісь мантаж альбо позыя запісы і не было магчымасці дабрацца да сям'і. У Любы я бывала дома пазней, у 90-х. Эдзі Сямёнаўну (з Маргарытай Яфімавай і іншымі) — наведла незадоўга да яе смерці, калі яна ўжо была прыкавана да ложка. Пра лёс Валерыі Маргуліс нічога не ведаю. Люба Турбіна, здаецца, стала пасялілася ў Маскве.

Будзе справядлівым згадаць і іншых. З Вольгай Іпатавай

кантактавалася па грамадскіх справах. З Зінай Дудзюк пасябралася на ўсесаюзным семінары драматургаў, мы дасюль перазвоньваемся. З Нінай Маціш перасякалася рэдка, затое мы «сустрэліся» ў межах адной літаратуразнаўчай кнігі. Марыю Баравік і Ніну Шкляраву ведаю з часу першага паэтычнага семінару ў Каралішчавічах. Кагосьці зараз магу і не прыпомніць, бо нас было многа.

Будзем жыць

Адходзіць наша пакаленне...
Першаю была, вядома, Жэня.
Ў новым доме згінула фатальна,
Смерць была трагедыяй і тайнай.

Як нас распластала —
не пытайся...

Злева направа: Валерыя Маргуліс, Раіса Баравікова, Эдзі Агняцвет, Таіса Бондар, Люба Турбіна, Галіна Каржанеўская, Жэня Янішчыц. 1976 год.

Потым захварэла Бондар Тася.
І медкарткі быццам бы
не мела.
Пра такіх гавораць,
што «згарэла».

Маціш шматпакутная...
Сяброўка
Многім (спявадалася ў лістах).
Помню, як пісьменнік у сталуюку
Ніну зносіў проста на руках.

Ў месяц юбілею, нечакана,
Светлаю сядміцай (не хлушу)
У бацькоўскай хаце,
досыць рана
Валя Богу аддала душу.

Лёс нам адкрывацца не павінен.
Графікаў на небе не вядуць.
Засталася Раю, Волька, Зіна...
Будзем жыць,
пакуль не адпяюць.

▶ ЭКСПРОМТЫ

ХВАЛАСПЕВЫ

аўтарам зборніка «У краіне паэтаў = Au pays des poètes» / Пераклад на французскую Н. Дзявольскай).

Сяргей ПАНІЗЬНІК

Фота Юлія БАЖОК

Прызы прэзентацыі

Пастаўлю любнасці пячаць перш, чым рыфмоіды пачаць, бо адкрываюцца сакрэты: у свежым воблаку паэты і па-французску загучаць. Перастварэнні — як бальзам — дала Дзявольская-мадам, каб залагодзіць сэрцы нам. Яна з Масквы хадой удумнаю разгойдала Еўропу тлумную, — і праз натхнёны пераклад зноў Беларусь знайшла пасады. ...А тым, хто легчы ў том паспеў, экспромтна склаў я хваласпеў.

Пчолка

Душа нектар свой, быццам пчолка,
усё шукае ў полі руху.
Ніна Мацяш

Вясёлкай Ніначка была.
Жыла у Ніны жар-птушка; пчолка з ёй піла нектар з каліны.
Трыпутнік радасці лячыў усе сустрэчы...
І як я праз далячынь крануць за плечы?
Бог будзе за яе старацца, каб кожны верш быў за пасла.
Сцяжынка помыслаў і працы між нас быллём не парасла.

Нарцыс

«Каб ты здраднікам стаў!» —
хтосьці зноў пракляне.
Анатоль Сыс

А хто для нас на сёння Сыс?
Бунтар, ваяр або нарцыс?
Ён Беларусь кладзе ў агмень.
Ён грэе «Лён»... Ідзе духмень.

Галавастая Венера

Стаю ля яе ў задуменні...
Уладзімір Караткевіч

Я, Венера, зноў у палоне.
Ох, сумуе маё ўлонне.
Безгаловыя дзе мужы?
Дзе начуеце вы сягоння?
Узяліся зноў за нажы?
Зноўку зброя і зноўку сечы?
Прыпыняю свае пытанні.
Сцеражыцеся: на світанні я хачу вам... насы адсекчы.

Несканчоны

Пацвердзяць чарадзей і маг,
Чаго каштуюць кіў і мах,
Кіў і мах.
Рыгор Барадулін

Пацвердзяць чарадзей і маг,
Чаго каштуюць кіў і мах.
Пацвердзяць інцель і сатрап:
Каханне — зірк,
нялюба — храп.

Удружу!

Шукаю сутву быцця
і сутву нябыту шукаю...
Аксана Спрынчан

Каюся і грашу...
Асцерагаюся не за душу:
раптам, як папрашу,
сутву тваю прыдушу.
Польмем я кружу,
небу твайму служу...
Так я табе скажу:
— Пікнеш — заваражу,
табе сябе удружу.

Панцак з макал

Кот Базыль катаўся ў гамаку,
На абед пасёрбаўшы са смакам
З малаком густога панцаку.
Ды заеўшы абаранкам з макал.
Міхась Скобла

Кот Базыль у гамаку
не заснуў ад панцаку:
мала было смаку.
Не адчуў ён смаку.

Папрасіў у Міхася:
— Дай мне дозу для лася.
Ці байшся ты кату
даць на пробу муркату?

Кот Базыль пачуў: — Мур-мур!
пакладу табе ў каптур
свае вершы-дотыкі.
Вер: яны — муркотыкі.

Прачыталі казку-быль:
я чмурэў і кот Базыль.

На перакладзіне

Я не пішу — перакладаю.
Алесь Разанаў

Без эмоцыў, асыярожна на Берлін, Белаазёрск пракладацца сёння можна, лёд жыцця гусіць у востк.
Як жа мне Шляхоў баяцца?
Не калодзеж я, не глыж...
І мяне не возьме трасца: не пісаць — перакладацца буду я, каб узнаўляцца.
Сустракай мяне, Парыж!
Ты са мною загрыміш:
Эйфель сам перакладаць будзе мне дапамагаць, вершавезы падстрыгаць.

Ногі-абярогі

Не чапайце Айчыну,
якая носіць народы.
Валерыя Кустава

Каб абмерыць Айчыну,
ногі топчуць лагчыну,
дзе знайшла я сцяжыну:
прабягала ў Еўропу,
але збілася з тропу.

Я, Валерыя Кустава,
легла ў ложа пракрустава, —
толькі б ногі прамчалі
праз усе перашкоды
і ў Еўропе звыроды
Беларусь не чапалі:
з ёй нашу я народы.

Я ж сама — вершаў куль!
Рыфмы ў Рым завядуць...
А зачэпіць патруль, —
ператворыцца ў ртуць:
раскажу я, адкуль
мае ногі растуць.

Прэлюдыя і выснова

Вытрывай,
Мова,
Праз —
Зьнічаванне...
Зьніч

Вытрывай, Мова,
прас разagrэты.
Зьніч мае Слова, мае сакрэты.
Стане, хто знае іх,
поруч маліцеля —
Зьніча-філосафа,
Зьніча-будзіцеля.

Транжыр

Сэрца сваё я транжыру
з легкадумнасцю юначай...
Васіль Жуковіч

Між паэтаў на ранжыру
сэрца я сваё транжыру,
бо на гумар, на сатыру
сілы трачу. Мне б кэфіру, —
і я зноў забагацтыру.
Глянуць на мяне юначкі —
сэрца ўспыхне ад гарачкі.
А тады і ўсе балячкі
згінучы, як вазьму я ліру,
прытулюся да слухачкі:
хай паверыць мне, транжыру,
што пішу з яе падачкі.
Без любоўнае заначкі
як з пустое палівачкі
выцякаюць вершы-спячкі.
Я ж служу святому кліру.

Ніхто...

Саджу рэмантантныя ружы,
Але ніхто не прыходзіць дзівіцца...
Валянціна Аксак

— Рэмантантныя ружы — на дол:
не прыходзяць на іх падзівіцца...
— Мо на сукні у вас, жартаўніцы,
не такі ўжо высокі падол?
— Ох, паэты... Вам сняцца спадніцы —
толькі кожны з вас гол як сакол.
Я ж бяру рамантычны падзол,
сею з рук Еўфрасіні-чарніцы
рэмантантныя ружы-зарніцы.
Кветкі любасці стаўлю на стол.
— Валянціна! Вы ўся з таямніцы.
На букет мы ідзем падзівіцца,
каб натхніў ваш цнатлівы прыкол.

Лавіце міг

Любоў — не прыдарожны знак...
Сяргей Панізьнік

Вяроўка на хрыбце ўпацела.
Дажыўся... А не быў лайдак.
Ды сам жа напісаў, аднак:
«Любоў — не прыдарожны знак,
шытво паміж душой і целам».

Эскіз экстаза

Зноў па лёсе маім ты прайшоў,
Ці то я па тваім праляцела,
Электрычка змаёй прашытала,
Светлы дзень у нябыт адышоў.
Таіса Трафімава

Зноў па лёсе маім ты прайшоў,
Прашытала я электрычкай.

Я не стану дзяўчынай-пстрычкай.
Ой, кіпіць маёй раны шоў...
Залячы! І я буду знічкай, —
каб мяне ў Маладэчне знайшоў.

Учырванелая кніга

Ад людзей патыхае смагай,
Завіваюцца валасы.
Іна Каляда

Ад мяне патыхае смагай,
Завіваюцца валасы.
У паззі я з адвагай
не башмачуся для красы.
Ды «Чырвоную кнігу» вершаў
на Каляды дальбог спалю.
Будзе доказ для нашых гейшаў:
ледзяных людзей не люблю.

Слон успамінаў

Гартае восень жоўтыя лісты —
старую кнігу вечных успамінаў.
Генадзь Бураўкін

Гартае восень і мае радкі.
А я не зломак. Вечар гаваркі
і сёння падыму на смелы хохат,
каб не таптаў асеннія вянкы.
Бек залаты не знікне з-пад рукі.

Вячэрні эцюд

У шаліках, як самагубцы,
Спяшаюцца людзі па вуліцы.
Эдуард Акулін

Ні мячоў сёння ў іх, ні трызубцаў,
трыкалёра няма і «Пагоні»...
Глянь: у шаліках — самалюбцы! —
людзі пляскаюць у далоні.

Анёлы

Як час настаў —
і рушыў я да Бога.
Уладзімір Някляеў

Як час настаў —
і рушыў я да Бога.
Ды побач, паглядзеў я,
анікога.
І толькі з неба зык:
— Ідзеш? Куды?
— Нясу нямому
лыжачку вады.

Адповедзь

Калісь глядзеў на сонца я...
Максім Багдановіч

Калісь глядзеў на сонца я...
З мяне рагочуць, сэрца кліняць...
Але любоў не спалавіняць,
бо Беларусь — бясконца!
Адповедзь зырка мая:
не слепніце, калі вас хіляць...
А сонца
цены не знясіляць.

